

AGORA

Ontmoetingsplatform voor wetenschap en samenleving op het gebied van ruimtelijke ordening en gebouwde omgeving. Een uitgave van SISWO/KNAG

CRIMINALITEIT

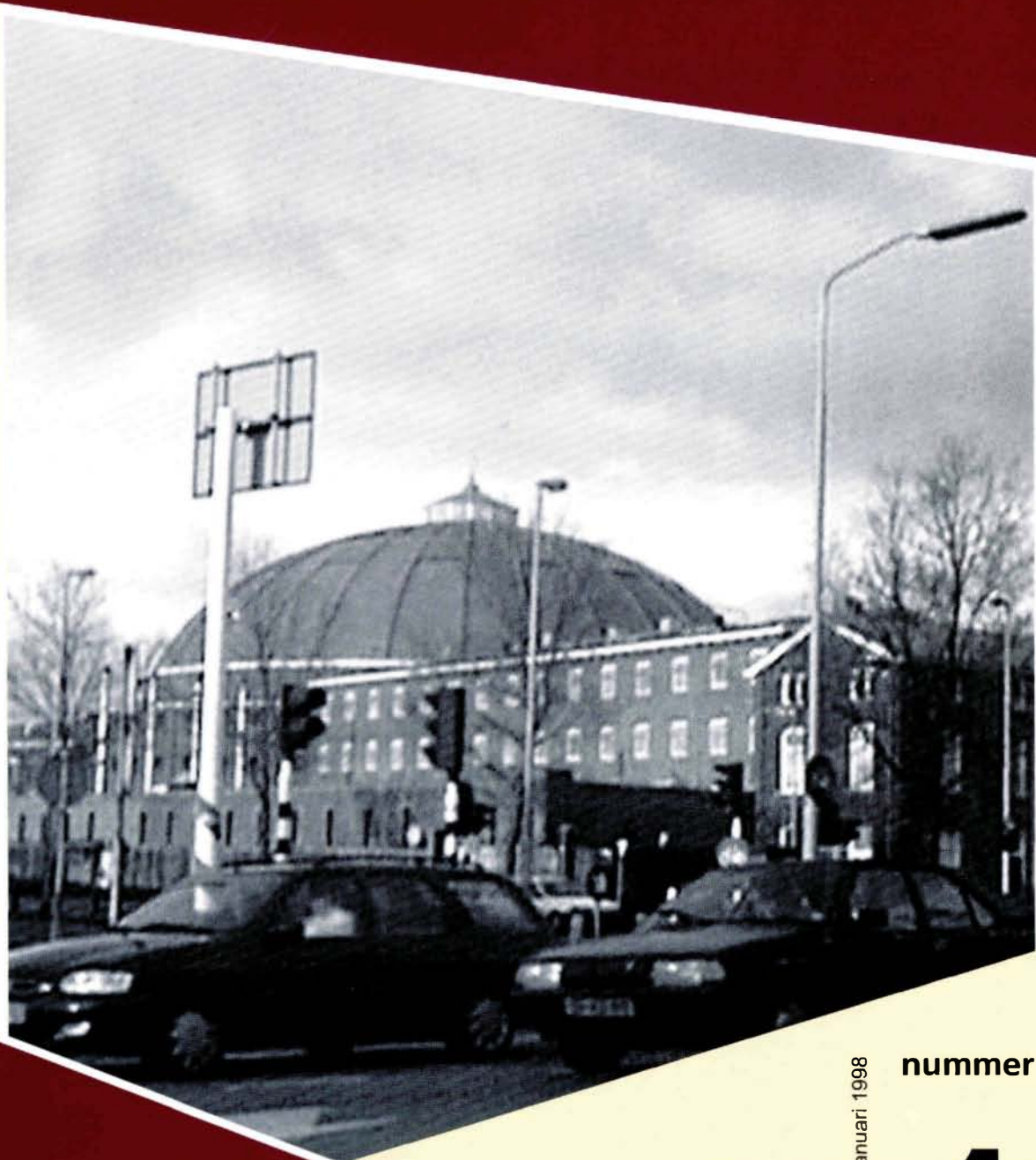
spreiding van inbraken

justitie in de buurt

nachtpreventie

Stadsprovincies

Toekomst Lelystad



1ste Jaargang januari 1998

nummer

98/76

1

Redactioneel

Volgens cijfers van het CBS loop de kleine criminaliteit in Nederland terug: er zijn minder slachtoffers van diefstal, vernielingen, geweld, doorrijden na een ongeval et cetera. Criminaliteit is een breed begrip en staat onmiskenbaar de laatste tijd meer in de publieke belangstelling. Niet in de laatste plaats als gevolg van de brede maatschappelijke vertakkingen van fenomenen zoals beursfraude, spraakmakende rechtszaken tegen grote drugscriminelen en zinloos geweld. In dit nummer van AGORA wordt aandacht besteed aan een aantal ontwikkelingen op verschillende schaalniveaus van het thema criminaliteit. Zo is het Ministerie van Justitie recent een project gestart om met behulp van justitiebureaus op buurtniveau, in samenwerking met alle betrokken partijen, een beter resultaat te bereiken bij de bestrijding van de lokale criminaliteit.

Een ander onderdeel van dit thema zijn de beschikbare statistieken rond criminaliteit: als onderlegger voor veel beleid onmisbaar maar ook vol valkuilen en interpretatiemogelijkheden. Criminaliteit en drugs vormen een hecht duo. Dit probleem heeft naast haar lokale betekenis een duidelijk internationale dimensie. In een artikel worden de belangrijkste productiegebieden in de wereld en de aanvoerroutes in beeld gebracht waarmee het mondiale karakter van dit probleem treffend in beeld wordt gebracht.

Themaredactie: Marianne Bronkhorst, Tanja Drieënhuizen, Peter Grambergen, Frank Rouers.

VOLGEND NUMMER

Het thema van het aprilnummer van AGORA is Haaglanden. In Den Haag en haar omliggende gemeenten is een aantal ontwikkelingen gaande die zullen worden belicht. De Haagse binnenstad is een grote bouwput waaruit straks een bijna geheel nieuw centrum zal verrijzen. Aandacht in AGORA voor dit nieuwe centrum en met name ook voor de architectuur. Den Haag is één van de sterkst gesegregeerde gemeenten van Nederland. Deels hangt dit samen met de woningmarkt. Uitgebreid aandacht voor dit verschijnsel. In de regio is niet alles koek en ei. Er liggen verschillende spanningsvelden tussen Den Haag en de randgemeenten. U leest erover in het aprilnummer van AGORA.

Rectificatie

In het vorige nummer is bij de foto's van zandsculpturen abusievelijk de auteur als bron vermeld. De foto's zijn echter afkomstig van het bureau Inaxi Holland, gevestigd te Den Haag.



Foto: Wim de Waard

INHOUD

CRIMINALITEIT

INTERNATIONALE NETWERKEN IN DE DRUGSHANDEL	4
Nederland distributieland?	
VISIE: BEVEILIGINGSDRIFT	7
De visie van Femke Halsema	
JUSTITIE IN DE BUURT	8
Laagdrempelige rechtbank vergroot leefbaarheid in de wijk	
NACHTPREVENTIE IN DE SCHILDERSWIJK	10
Buurtbewoners bestrijden onveiligheid op straat	
RUIMTELIJKE SPREIDING VAN WONINGINBRAGEN	12
Kans op slachtofferschap ongelijk verdeeld	

EN VERDER:

HET ONZEKERE TOEKOMSTPERSPECTIEF VAN LELYSTAD	14
Concurrentie met Almere valt Lelystad zwaar	
HERBESTEMMING GOEDE OPTIE VOOR LEEGSTAANDE GEBOUWEN	16
Intensief zoeken naar belangstellenden vergroot de kans op hergebruik	
OMSTREDEN STADSGRENZEN VROEGER EN NU	18
Stadsprovincies, annexaties en de verdeling van lusten en lasten	
VERDEELDE OF GEDEELDE BUURT?	22
Oorspronkelijke en nieuwe bewoners in de Jordaan	
AGORANOMI	24
SCRIPTIES	26

AGORA

14e jaargang nummer 1
februari 1998

Een uitgave van SiSWO en KNAG
Verschijnt vijf maal per jaar: in februari, april, juni,
oktober en december

Redactie-adres:

Plantage Muidergracht 4, 1018 TV Amsterdam
Telefoon: 020-627 06 23
Telefax: 020-622 94 30
E-mail: agora@SiSWO.uva.nl

Redactie:

Wim de Waard (hoofdredactie), Hester Benedictus
(eindredactie), René Biesenbeek (eindredactie),
Marco Bontje (secretariaat), Marianne Bronckhorst (ad-
vertentie-acquisitie) Eddy Bleeker, Gelske van Daalen,
Rients Dijkstra, Tanja Drieënhuizen, Jef Folkers, Peter
Gramberg, Lia de Lange, Mariëtte de Winter, Paul Zwart
en Rick Zijdeveld.
Redactie-adviezen:
Marten Bierman en Joos Droogleeve Fortuijn

Desktop Publishing:

Peter de Kroon, SiSWO

Druk:

TEN BRINK, Meppel

Advertentie-informatie:

020-627 06 23

Abonnement

Per jaar, inclusief BTW:
Bibliotheken, instellingen en bedrijven: f78,50
Gewoon abonnement: f37,50
Studenten: f29,50
Abonnementen worden stilzwijgend verlengd, tenzij
uiterlijk een maand voor het verstrijken van het
kalenderjaar is opgezegd.

Gironummer:

4142302, t.n.v. SiSWO-projecten Amsterdam

Artikelen kunnen worden aangeboden op het
redactie-adres, evenals mededelingen, korte
berichten en aankondigingen met betrekking tot
congressen, studiedagen en andere evenementen op
het gebied van ruimtelijke ordening.
Ook reacties op geplaatste artikelen zijn van harte welkom.

© SiSWO/Instituut voor Maatschappijwetenschappen
en Koninklijk Nederlands Aardrijkskundig Genootschap
(KNAG)

Artikelen overnemen toegestaan met bronvermelding.

ISSN: 1380-6319



Foto omslag: Wim de Waard

Internationale net

De handel in drugs is één van de belangrijkste sectoren van de wereldhandel. Jaarlijks is vermoedelijk een bedrag van 300 miljard dollar met deze illegale handel gemoeid. Drugs zijn, na olie en wapens, de derde sector van de wereldhandel geworden.

**VIRGINIE MAMADOUH EN
MARIANNE BRONCKHORST***

De risico's die samenhangen met het produceren, vervoeren en verkopen van drugs 'rechtvaardigen' zeer grote winstmarges. Dit maakt drugshandel zeer aantrekkelijk voor de georganiseerde misdaad. Maar het is tevens een aantrekkelijke activiteit voor gemarginaliseerde groepen die zich op andere wijze moeilijk staande houden, zoals kleine boeren die geen fatsoenlijk inkomen kunnen verdienen met het verbouwen van 'gewone' gewassen, etnische en politieke groepen die produktiegebieden controleren en dankzij de drugshandel hun gewapende politieke activiteiten kunnen financieren, of kansarme jongeren in grote Westerse steden.

ILLEGAAL

De belangrijkste illegale drugs zijn afkomstig van de planten cannabis, papaver en de cocaplant. Verder bestaat er synthetische ofwel *designer drugs*. De illegale status van drugs is plaats en tijd gebonden. De drie planten cannabis, papaver en coca worden al eeuwenlang gebruikt om

roesmiddelen te vervaardigen voor traditioneel medicinaal of recreatief gebruik. Ook cocaïne en heroïne waren in eerste instantie niet illegaal. Ze werden toegepast als pijnstillers, zoals voor het behandelen van soldaten tijdens de koloniale oorlogen en de Eerste Wereldoorlog. Nederland was in die tijd zelfs een belangrijke producent van cocaïne en had hiervoor doelbewust de cocaplant op Java geïntroduceerd.

Hun huidige illegale status hebben de hierboven genoemde drugs hoofdzakelijk te danken aan de anti-drugs campagne in de Verenigde Staten aan het begin van deze eeuw. Deze campagne had moralistische en economische achtergronden: zowel de bestrijding van het misbruik van roesmiddelen als het breken van de aan de opiumhandel verbonden Britse invloed in Azië speelden een rol. Ondanks Europees verzet volgde een aantal internationale afspraken, die uiteindelijk leidden tot een wereldwijd verbod.

HANDELSWAAR

Zoals gezegd heeft het keurmerk 'illegaal' drugs zeker niet tot minder interessante handelswaar gemaakt. De groeiende wereldhandel ontwikkelt zich momenteel volgens de volgende geografische lijnen. Aan het beginpunt staan de gebieden waar de benodigde gewassen worden verbouwd. Ruwe grondstoffen en de laboratoria waar deze worden verwerkt, zijn niet altijd in dezelfde gebieden gevestigd. Peru en Bolivia zijn de grootste produktiegebieden van cocaplant, terwijl in Colombia naast de teelt ook vele cocaïne-laboratoria te vinden zijn. Cannabis wordt op vele plekken in de wereld verbouwd, ook in Nederland. Eén van de grootste producenten en exporteurs naar de West-Europese markt is Marokko, waar vooral in het noordelijk

Rif-gebied zogenaamde kif wordt verbouwd. De grootste producenten van opium zijn enerzijds Pakistan en Afghanistan en anderzijds de landen van de Gouden Driehoek (Birma, Thailand en Laos). Heroïne-laboratoria waren traditioneel gevestigd op Sicilië en in Turkije. In vele gebieden worden overigens verschillende drugsgewassen geteeld. Produktiegebieden zijn vaak gebieden van (geo-)politieke onrust waar burgeroorlogen woeden. Het drugsgeld is de voornaamste inkomstenbron van vele guerilla bewegingen in Latijns-Amerika, in Azië en in Afrika, en nu ook in de Kaukasus. Soms wordt het zelf de inzet van de strijd. De produktie van synthetische drugs gedijt vooral in Oost-Europa waar door de omwenteling zowel lege chemische fabrieken als werkloze chemici te over zijn.

Sommige steden zijn als handelscentra aan te wijzen. Daar gaan grote stromen drugs uit de produktiegebieden naar toe en worden ze verder verdeeld over de lokale 'detailhandel'. In West-Europa zijn dat Amsterdam en Rotterdam, Marseille, de Spaanse stad Ceuta aan de Marokkaanse kust, en de Spaanse regio Galicië (zie kaart 1). Vanuit West-Turkije wordt heroïne gedistribueerd over de gehele Europese markt. Routes die goed werken worden vaak voor verschillende soorten drugs gebruikt.

In de afzetmarkten doen zich twee nieuwe trends voor. Het drugsgebruik in West-Europa en Noord-Amerika is in de jaren negentig toegenomen. Deze toename maakt deel uit van een internationale culturele trend, zoals die zich ook heeft voorgedaan aan het einde van de jaren zestig. Een tweede ontwikkeling is dat er elders nieuwe markten bijkomen: Oost-Europa en de voormalige Sovjet-Unie, Japan en China, Zuid-Afrika, maar ook gebieden waar naast

Verken in de drugshandel

traditionele vormen van drugsgebruik nu ook de 'internationale' vormen hun intree doen.

NEDERLAND

Nederland positioneert zich op de geografische kaart van de internationale drugshandel dus als een producerend, doorvoerend en consumerend land. Op Nederlandse bodem vindt de produktie plaats van chemische drugs zoals XTC, amfetamine en designer drugs en er wordt marihuana (nederwiet) geteeld. Als doorvoerland heeft Nederland een traditie hoog te houden: Nederland distributieland. En inderdaad, ook voor de drugshandel lijken de spelers op dit veld handig gebruik te maken van de goede fysieke infrastructuur en strategische ligging van Nederland. Via land, zee en lucht bereiken en verlaten de omvangrijke drugs-transporten ons land. Voor het transport over land wordt zowel gebruik gemaakt van personenauto's van al dan niet echte vakantiegangers, de zogenaamde mieren, als van vrachtwagens die een legale lading vervoeren als dekmantel. De drugs die Nederland over de weg bereiken zijn hoofdzakelijk heroïne uit Turkije (onder meer via de beruchte Balkanroute) en hasj uit Marokko.

Voor de drugstransporten over zee en door het luchtruim gelden respectievelijk de zeehaven van Rotterdam en de luchthaven Schiphol als belangrijke knooppunten. De haven van Rotterdam wordt gebruikt voor cocaïne en marihuana uit Zuid-Amerika en hasj uit Marokko. Naast de toevoer door individuele toeristen die over een zeewaardig jacht beschikken, speelt vooral de smokkel via reguliere scheepvaartondernemingen een grote rol. Containerladingen drugs worden langs de douane geloodst door met de

ladingbrieven te knoeien of door de illegale handelswaar inventief in de legale handel te verstoppen. De voornaamste strategie is dus de controle ontduiken en niet, zoals in sommige andere landen het geval is, de controle overne-

Een deel van de ingevoerde drugs is bestemd voor de consumentenmarkt in Nederland, een ander deel wordt verder doorgevoerd naar het Verenigd Koninkrijk, Spanje, Duitsland, België, Frankrijk, Italië, Scandinavië en landen in Oost-



Foto: Wim de Waard

men. Via Schiphol komen veelal via koeriers kleinere hoeveelheden drugs binnen, hoofdzakelijk cocaïne uit Zuid-Amerika, via Suriname en of de Antillen, en heroïne uit Azië, vervoerd door passagiers of door werknemers. In meerdere gevallen is medewerking van personeel van de luchthaven gesignaleerd. Zowel voor de haven Rotterdam als voor Schiphol geldt, dat door de enorme drukte de bevoegde autoriteiten niet in staat zijn voldoende te controleren, met als gevolg dat de pakkans klein is.

Europa. Deze doorvoerfunctie en het vermeende gebrek aan daadkrachtig optreden van Nederland hebben tot irritaties van onze buurlanden geleid. Daarbij gingen de Fransen zelf zo ver dat zij Nederland een 'narco-état' noemden.

DRUGSBELEID

Het sterke internationale karakter van de drugshandel maakt het voor nationale overheden niet eenvoudig effectief op te treden tegen de

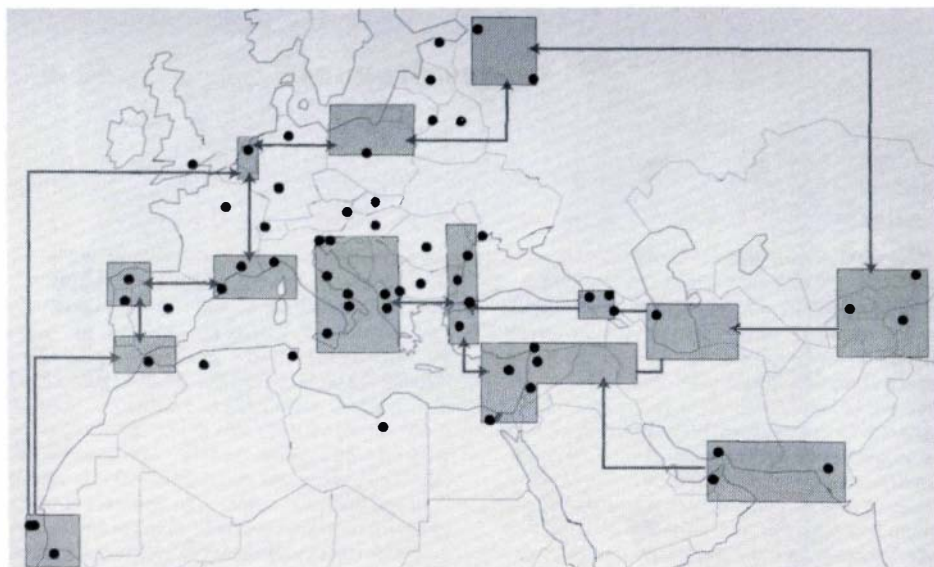
drugscriminaliteit die zich binnen hun landsgrenzen afspeelt. Het beleid van de Nederlandse overheid is erop gericht de schade verbonden aan drugsgebruik zo beperkt mogelijk te houden. Dit wordt gepoogd door de gebruikers van illegale drugs te beschermen, bijvoorbeeld door kwaliteitscontrole van XTC-pillen in discotheken of door verstrekking van vervangende stoffen zoals methadon. Ook wordt getracht soft- en harddrugs te scheiden. Daartoe wordt het verkoop van softdrugs in coffeeshops gedoogd, terwijl het handelen in harddrugs hard wordt bestreden.

De illegale handel in en het gebruik van drugs levert op verschillende manieren problemen op. Er is vaak direct waarneembare persoonlijke leed van verslaafden en hun directe omgeving, en van de mensen die slachtoffer worden van criminele activiteiten om de verslaving te financieren. En er is het minder direct waarneembare gevaar van drugshandelaren die grote sommen illegaal verdiend geld via ingewikkelde wereldwijde transfers van de ene bank naar de andere witwassen. Niet alleen ondermijnen deze handelingen de internationale financiële wereld, drugshandelaren blijken een steeds groter aandeel te krijgen in de legale economie.

In hun strijd tegen de illegale drugshandel lijken politie en justitie soms zelf het spoor bijster te zijn. Opsporingsmethoden die balanceren op de rand van het toelaatbare of daar zelfs overheen schieten, zijn onder de term IRT-affaire nog niet zo lang geleden bijgeschreven in de annalen van de jongste vaderlandse geschiedenis. De bevindingen van de parlementaire enquêtecommissie die naar aanleiding van deze affaire in het leven is geroepen, zijn geboekstaafd in het maar liefst elf delen tellende eindrapport *Inzake opsporing*. Het deel over de georganiseerde criminaliteit in Nederland informeert ons op heldere wijze over hoe de hierboven geschetste lijnen van de internationale drugshandel doorlopen in Nederland. Wat opvalt is de ruime aandacht die de auteurs hebben voor de sociale infrastructuur.

NETWERKEN

De internationale handel in drugs is het werk van georganiseerde misdadigers. In Nederland is echter geen sprake van één of meerdere strak georganiseerde bendes. Eerder is het zo dat er meer of minder samenhangende netwerken bestaan waarbinnen in wisselende samenstellingen wordt geopereerd. Uit nadere beschrijving van deze netwerken blijkt dat deze vooral volgens etnisch gekleurde lijnen zijn georganiseerd. De auteurs van *Inzake opsporing* onderscheiden in de eerste plaats autochtone en allochtone groepen. De allochtonen zijn weer verder opgesplitst in Turken/Koerden, die zich voornamelijk bezig houden met de handel in heroïne; Marokkanen, die zich voornamelijk bezig houden met de handel in hasj en Surinamers/Antillianen, die zich voornamelijk bezig houden met handel in cocaïne. De relatie tussen het land van herkomst van deze immigrantengroepen en de drugs die deze landen produceren en doorvoeren, ligt voor de hand. Toch be-



Handelsnetwerken binnen Europa, ontleend aan Atlas mondial des drogues 1996

staan er geen exclusieve verbanden tussen de onderscheiden etnische groepen en de onderscheiden drugsstromen. In de praktijk wordt een kanaal dat voor de handel van één type drugs goed blijkt te werken, vervolgens ook voor andere drugs gebruikt.

Vanwege hun vermeende maatschappelijke achterstandpositie zijn allochtonen als groep reeds jarenlang onderwerp van sociaalwetenschappelijke studie, waardoor er aanzienlijk meer bekend is over het functioneren van de netwerken rond drugshandel binnen deze groepen dan binnen de autochtone groepen. Rond de voor politie en justitie strafrechtelijk te vervolgen personen, circuleren aanzienlijke groepen mensen die allerlei hand- en spandiensten verrichten in de rol van handelaar, geldschiet, bewaker van drugs-voorraden, koerier, enzovoort. Die drugshandelgroepen zijn "... hecht verankerd geraakt in de grootste gevestigde etnische minderheden en zijn deze voor een deel van hun inkomsten en welvaart van de georganiseerde criminaliteit afhankelijk geworden" (*Inzake opsporing*, Bijlage VII:63).

BUURTNIVEAU

De handel in drugs schept behoefte aan ontmoetingsplaatsen waar transacties kunnen worden gesloten en de overdracht van handelswaar kan plaatsvinden tussen grote en kleine handelaars en tenslotte tussen handelaars en gebruikers. Voor ontmoetingen is de horeca populair: variërend van café's, restaurants, hotels en sexclubs. Voor de groothandel in hasj maken Nederlandse hasjhandelaren vaak gebruik van moderne gebouwen in de industriezones rond de steden. Marokkaanse en Turkse handelaren opereren soms vanuit koffiehuisen, waar ze per week een stoel en toegang tot de telefoon kunnen 'kopen'. Surinaamse handelaren tenslotte maken soms gebruik van Surinaamse winkels. Uiteindelijk wordt de drugs via een tamelijk fijnmazig netwerk over Nederland verspreid: ook in kleine plaatsen zijn de meeste soorten drugs te verkrijgen. Toch zijn er duidelijk centrale punten

in de drugshandel aan te wijzen. Volgens *Inzake Opsporing* zijn dat vooral de grote steden. Binnen de grote steden leiden de handelslocaties soms tot een ruimtelijke concentratie van aan drugshandel en drugsgebruik gerelateerde activiteiten. Deze concentratie op buurtniveau heeft tot op heden in Nederlandse steden niet geleid tot zogenaamde *no go area's*. Toch zijn er wel delen van buurten aan te wijzen waar de drugshandelaren zo'n greep op de omgeving hebben gekregen dat ze in staat zijn hun activiteiten relatief goed af te schermen. Dat was bijvoorbeeld het geval in de Mercatorbuurt in Amsterdam en is nog steeds het geval op de Wallen in Amsterdam en in het Spijkerkwartier in Arnhem. Dat er in Nederlandse buurten geen 'Amerikaanse toestanden' heersen neemt niet weg dat de handel in en het gebruik van drugs een behoorlijke overlast kan geven. Rondhangende verslaafden, de toestroom van drugstoeristen, het openlijk dealen, diefstallen, kleine en grote geweldsdelicten zijn voor veel mensen nu eenmaal niet de meest ideale ingrediënten voor een prettige leefomgeving. In sommige gevallen, zoals bijvoorbeeld in de Mercatorbuurt in Amsterdam, heeft de overheid met redelijk succes kunnen optreden. In andere gevallen, zoals bijvoorbeeld de Rotterdamse wijk Spangen, hebben de buurtbewoners het heft in eigen hand genomen en daarmee de overheid onder druk gezet strenger op te treden tegen de overlast. Voor de bewoners van die buurten betekent dit een aanzienlijke verbetering van het leefklimaat. De andere kant van de medaille is dat de problemen niet werkelijk zijn opgelost en zich naar andere locaties verplaatsen.

Drugsoverlast in de buurt is, zoals uit het bovenstaande duidelijk mag zijn geworden, helaas geen op zichzelf staand probleem, maar maakt deel uit van wereldomspannende handelsnetwerken.

*Virginie Mamadouh is werkzaam bij de faculteit Ruimtelijke Wetenschappen aan de Universiteit van Amsterdam, Marianne Bronckhorst is redacteur bij AGORA

Beveiligingsdrift

Geleidelijk heeft technologie speurders en rechtshandhavers in haar greep gekregen. In het politiejargon duiken geregeld termen op als 'hang- en sluitwerk', 'elektronisch huisarrest' en recentelijk het uit Amerika overgewaaid *Closed Circuit Television Surveillance (CCTV)*. Op dit laatste, dat oppervlakkig lijkt op een slechte en late imitatie van Orwells *1984*, is nu de hoop gevestigd in de strijd tegen onveiligheid en criminaliteit in stadswijken.

Terwijl 'meer blauw op straat' geen of nauwelijks uitwerking heeft gehad op de stabiel blijvende criminaliteit -behalve de toenemende onrust rond gewelddadige incidenten en de groeiende roep om meer veiligheid- lijkt het 'hang- en sluitwerk' en andere technologische snufjes in de stadscentra enig effect te sorteren. In de binnensteden is sprake van een langzame daling van inbraak en vernielingen aan winkelpanden. Hier tegenover staat dat de winkelstraten na sluitingstijd een desolate en vijandige indruk maken en een geliefd werkterrein zijn van graffiti-artisten (wat uiteindelijk ook in strijd is met het Wetboek van Strafrecht).

De verloedering van de openbare sfeer is één negatieve bijkomstigheid van technologische beveiligingsmaatregelen, een andere is de minder zichtbare verschuiving van criminaliteit en onveiligheid naar de kwetsbaarder wijken aan de randen van de steden. Uit een onderzoek van de criminoloog Willem de Haan, enige jaren geleden, naar straatroof in Amsterdam, bleek bijvoorbeeld dat de extra politie-inspanningen en beveiligingsmaatregelen gepaard waren gegaan met een onevenredige toename van criminaliteit en onveiligheid in De Bijlmermeer.

Dit ene voorbeeld kan niet leiden tot een negatief oordeel over technische beveiliging in zijn geheel. Tegelijkertijd demonstreert het dat de dynamiek van criminaliteit en onveiligheid een andere is dan die van de hekjes, bovenaan de trap geplaatst, om kinderen ervan te weerhouden naar beneden te rollen. Een beetje crimineel stapt er overheen en zoekt zijn heil elders.

Behalve dat vraagtekens geplaatst zouden kunnen worden geplaatst bij de effectiviteit van dit soort maatregelen op de lange termijn en gemeten naar een groter gebied dan daar waar het direct wordt toegepast, schuilt er een principiële bezwaar in het toenemend gebruik van technische beveiligingsmaatregelen. Dat is namelijk het geleidelijk ontoegankelijk worden van de openbare sfeer, en niet enkel voor (potentiële) criminelen.

In *Beyond Blade Runner* geeft de sociaal-geograaf Mike Davis een luguber beeld van de gevolgen van de beveiligingsdrift van de welvarende, blanke burgers van Los Angeles, daarin gestimuleerd door de overheid. In de rijke delen van de stad is de architectuur dienstbaar gemaakt aan eisen van beveiliging. In overdekte en zwaar beveiligde *shopping malls* vindt, zover nog mogelijk, het sociale leven plaats. Voetgangerspaden zijn eveneens overdekt en zwaar beveiligd. Pleinen parken en parkeergarages worden permanent gecontroleerd op 'onbekende' elementen. Op de werkvloer in bedrijven worden de werknemers met video's gecontroleerd. In de meeste

Femke Halsema
Criminoloog,
programmamaker in
politiek-cultureel centrum
de Balie en auteur van
*Ontspoord! Opstellen
over criminaliteit en
rechtshandhaving* (Wiardi
Beckman Stichting, 1995)

Foto: Harold Pereira



huizen is een uitgebreid *home security system* aanwezig, soms ook aangesloten op een publiek netwerk van televisiecamera's (de zogenaamde CCTV).

Tegenover het zelf verkozen isolement van de rijke blanken staat de *community imprisonment* van de, meestal zwarte, onderklassen, teruggedrongen in hypergewelddadige, a-sociale wijken en *no-go areas*.

De kwetsbare illusie van de welvarende inwoners van Los Angeles is dat criminelen effectief buitengesloten kunnen worden uit het dagelijkse leven, zonder dat dit gevolgen heeft voor de 'gewone' burgers. Davis laat overtuigend zien dat zij leven in een *ecology of fear*: een neerwaartse spiraal van toenemende angst waarbij niet enkel, en ook nog maar ten dele, de bewegingsvrijheid van potentiële criminelen vermindert, maar uiteindelijk ook die van hen die zich ertegen trachten te beschermen.

Circuits van verborgen televisiecamera's, zwaar en geavanceerd beveiligde warenhuizen en afgeschermd gebieden horen bij een fantasiewereld waarin er een fysieke en ruimtelijke scheiding kan worden aangebracht tussen daders en slachtoffers, tussen criminelen en gezagsgetrouwe burgers. In het echte leven maken gezagsgetrouwe burgers, risicogroepen en criminelen gezamenlijk deel uit van de openbare sfeer. Ze zijn zelfs nauwelijks van elkaar te onderscheiden of als afzonderlijke groepen en object van verschillende maatregelen te herkennen.

Elke poging om door fysieke begrenzingen in de openbare sfeer, om door beveiligingsmaatregelen criminelen te weren uit een afgebakend gebied, leidt vroeger of later ook tot inperking van de bewegingsvrijheid van degenen die erdoor beschermd zouden moeten worden.

Tegelijk met de technologische snufjes, dreigen wij de Amerikaanse illusie te importeren dat criminaliteit en onveiligheid uitgebannen kunnen worden. De maatschappelijke prijs daarvan, zo weten wij ook uit de Verenigde Staten, is hoog en zijn wij waarschijnlijk niet bereid te betalen.

Justitie in de Buurt

Zichtbaar, snel en effectief. Ziedaar de drie trefwoorden waarmee het Ministerie van Justitie de buurt is ingegaan. In vier Nederlandse steden lopen sinds een jaar experimenten met wijkkantoren. De eerste resultaten zijn veelbelovend.

PETER GRAMBERG*

De projecten van Justitie in de Buurt (JIB) zijn opgezet tegen de achtergrond van het Grote Steden Beleid en hebben als doel om de relatie tussen justitie en de burger te verbeteren. Justitie moet duidelijker zichtbaar worden in de dagelijkse leefomgeving van mensen: de wijk, de buurt en de straat. De echt grote criminaliteit los je er niet mee op, maar juist voor het tegengaan van kleine delicten, waar mensen dagelijks mee te maken hebben, vervullen deze kantoren een belangrijke rol.

Uiteraard zijn vele instanties reeds jaren actief op dit gebied, zoals de gemeente, de politie, bewonersorganisaties, woningbouwverenigingen en bureaus voor rechtshulp. Wat maakt de bijdrage van Justitie zo bijzonder? Een belangrijk voordeel is dat de inspanningen van andere partijen nu juridisch kunnen worden onderbouwd. Alleen Justitie is daadwerkelijk bij machte om daders te vervolgen, een straf op te leggen en desnoods iemand achter de tralies te stoppen. Vaak is dit laatste overigens helemaal niet nodig en bestaat de straf uit dienstverlening in de buurt. Want misschien nog wel belangrijker: de taak van Justitie in de Buurt is juist het voorkomen van strafzaken: door voorlichting, criminaliteitspreventie en het oplossen van conflicten, bijvoorbeeld bij burenruzies. Om dit allemaal te bereiken werken de Justitie in de Buurt-kantoren intensief samen met vele andere partijen.

FRANKRIJK

Het idee voor Justitie in de Buurt is komen overwaaien uit Frankrijk. In enkele voorsteden

van Parijs bestaan sinds 1990 *maisons de la justice et du droit*. Frustratie over het op grote schaal seponeren van zaken was de oorzaak van het oprichten van deze wijkkantoren. Vervolgens geseponeerd. Juridisch gezien waren het ook zaken van niks: winkeldiefstallen, vandalisme, burenruzies en dergelijke, maar voor de bewoners juist erg belangrijk. "Wanneer je de deur niet meer uitkomt, omdat je buurman je in een dronken bui een dreun heeft verkocht, is het van groot belang dat iemand iets doet. Dan wil je niet twee jaar in onzekerheid wachten, totdat je hoort dat de zaak

voor het Nederlandse Ministerie van Justitie om in eigen land een aantal soortgelijke experimenten op te zetten.

In oktober 1996 maakte het Ministerie van Justitie een keuze voor vijf pilotprojecten in Maastricht, Rotterdam, Amsterdam, Arnhem en Velsen. Met uitzondering van het project in Velsen (dat waarschijnlijk verplaatst zal worden naar een achterstandswijk van Haarlem) draaien de overige projecten op volle toeren. Ieder project legt zijn eigen prioriteiten. Zo is het project in Amsterdam-de Pijp speciaal gericht op jeugdcriminaliteit, overlastbestrijding en slachtofferzorg. De activiteiten van het project in Arnhem-Malburgen spitsten zich toe op het



Foto's: Wim de Waard

is geseponeerd. Dan wil je op zijn minst dat hij zijn excuses aanbiedt en de kosten van het ziekenhuis vergoedt" aldus Officier van Justitie Anne Berriat in de Justitiekraant van juli 1996. Daders en slachtoffers worden met elkaar geconfronteerd en men probeert door bemiddeling partijen nader tot elkaar te brengen. De positieve geluiden uit Frankrijk, waar meer dan tachtig procent van dit soort gevallen een bevredigende afloop kende, waren aanleiding

voorkomen van drugscriminaliteit, zoals het gesloten houden van twee coffeeshops, het bestrijden van hennepplantages en het inventariseren van drugspanden. Het project in Rotterdam-Delfshaven richt zich ook op de jeugd en daarnaast op schadebemiddeling. Justitie in de Buurt in Maastricht heeft, in tegenstelling tot de andere steden, geen eigen lokatie. Het project bestaat uit wekelijkse aanwezigheid in het wijkgebouw in de Wittevrouwenwijk. 's

Ochtens wordt overleg gevoerd tussen diverse instanties, 's middags volgt een zitting waarin transacties worden aangeboden, schadebemiddelingen worden geregeld, berispingen worden gegeven en dagvaardingen worden uitgereikt. De gemiddelde doorlooptijd van strafzaken daalde in deze Maastrichtse wijk van negen maanden naar zes weken.

JONGEREN

De vier pilots leggen elk hun eigen accent. Dat heeft ook met de problematiek van de stad en de wijk te maken. Alle projecten kennen echter veel aandacht voor de jeugd. Zo hoopt Justitie criminele loopbanen in een vroegtijdig stadium aan te pakken en liever nog te voorkomen door op tijd hulpverlening te regelen. In een normale (niet-JIB) situatie hebben jongeren vaak alweer iets verkeers uitgethaald, nog voordat het eerste delict überhaupt in de procedure zit. Het snel berechten van jongeren en het opleggen van duidelijke taakstraffen is voor beide partijen gunstig. Het Openbaar Ministerie probeert daarbij zoveel mogelijk te komen tot een schikking. Gaan de daders akkoord met een taakstraf, dan worden zij niet geregistreerd en krijgen zij dus geen strafblad, dat hun toekomstkansen verpest. Zij krijgen dan een taakstraf in hun eigen woonbuurt. Accepteren zij de taakstraf niet, dan volgt alsnog een zitting voor de (kinder)rechter.

Je kunt er niet vroeg genoeg bij zijn. Daarom zijn er speciale '12-min' projecten opgezet voor crimineeltjes in de dop. In samenwerking met de Raad voor de Kinderbescherming is een vragenlijst opgesteld, die door de jongere en zijn ouders in het geval van een delict ingevuld moet worden. Aan de hand daarvan bepaalt de Raad of er hulp nodig is. Is dat het geval, dan wordt de jongere doorverwezen naar bijvoorbeeld het maatschappelijk werk of naar de ambulante jeugdzorg. Weigeren de jongere (en zijn ouders) deze hulp, terwijl er duidelijke aanwijzingen van ontsporing zijn, dan komt de zaak eveneens bij de kinderrechter.

DE PIJP

Eén van de projecten loopt in de negentiende-eeuwse wijk De Pijp. In juli 1997 heeft het Ministerie van Justitie aan de drukke Van Woustraat een kantoor geopend. Het kantoor van Justitie in de Buurt voorziet zeker in een behoefte. Er komen zelfs meer mensen op af dan oorspronkelijk was gepland. Officier van Justitie mr Joost Tonino: "Dat overviel ons ook wel een beetje. We hadden gedacht dat we zelf meer op zoek moesten gaan naar zaken, maar mensen weten de weg naar dit kantoor zeer goed te vinden. Per week komen zo'n 25 tot 30 bewoners bij ons binnen. Natuurlijk leidt dit niet allemaal tot zaken, want soms kunnen we volstaan met het doorverwijzen naar andere instanties." Daarbij is het belangrijk dat mensen niet doelloos van de ene naar de andere instantie worden doorgestuurd. Het justitiekantoor informeert daarom de desbetreffende in-

stantie, zoals een bureau voor rechtshulp of een sociaal raadsman, en zoekt uit waar de zaak het best kan worden opgepakt. "We hebben gemerkt dat het belangrijk is dat de instanties op de hoogte zijn van wat ze voor elkaar kunnen betekenen."

Wat voor zaken komt de heer Tonino nu het meest tegen? Dat blijken vooral bewonersconflicten te zijn, bijvoorbeeld over geluidsoverlast of burenruzies. Om de scheidslijn met andere instellingen duidelijk te houden, is het in de meeste gevallen wel zo, dat er sprake moet zijn van een strafbaar feit of de kans daarop. "We proberen hier met strafrechtelijke instrumenten een bepaalde gedragsverandering door te voeren. Soms zijn er al strafbare feiten gepleegd, maar soms nog niet. Om verdere escalatie te voorkomen is het dan belangrijk tijdig in te grij-



pen. Daarvoor maken we afspraken met de politie, met bewoners en met andere instellingen. Soms kunnen we bepaalde oplossingen versnellen, zodat er eerder verbeteringen te melden zijn."

LEEFBAARHEID

Het project Justitie in de Buurt loopt tot halverwege 1999. Daarna wordt bekeken of en in welke vorm dit project wordt voortgezet. Joost Tonino is enthousiast over de resultaten tot nu toe en hoopt dat het navolging krijgt in andere buurten. "De laagdrempeligheid is een belangrijk voordeel. Veel meer mensen weten nu de weg naar het Openbaar Ministerie te vinden, juist voor concrete zaken die in en om het huis spelen. In het verleden was het toch wel zo dat, als mensen met iets kwamen, men bij Justitie zei: schrijf maar een briefje. Nu gaan we er direct mee aan de slag." De leefbaarheid van de wijk wordt daarmee vergroot, omdat er meer wordt bemiddeld tussen conflicterende partijen en omdat zaken veel sneller worden afgehandeld. Een ander belangrijk voordeel is dat instellingen beter van elkaars taken op de hoogte zijn.

Ook in fysiek opzicht kan de wijk vooruit gaan: jongeren die een strafbaar feit hebben gepleegd, krijgen vaak een taakstraf opgelegd. Dat houdt bijvoorbeeld in dat zij graffiti moeten verwijderen, zwerfvuil moeten opruimen of ergens moeten gaan schilderen. Dit gebeurt bij voorkeur in de buurt zelf en onder professioneel toezicht. Hoewel de meeste jongeren niet om deze taakstraf zitten te springen, zijn er

toch veel voordelen ten opzichte van andere, hardere maatregelen. De jongeren krijgen voor zover mogelijk geen strafblad, de buurt gaat er op vooruit en als het meezit doen zij ook nog wat werkervaring op.

*Redactie AGORA



Nachtpreventie in de schilderswijk

In de Haagse Schilderswijk heeft men een initiatief ontwikkeld om de betrokkenheid van de bewoners bij de buurt te vergroten en hiermee de sociale veiligheid te bevorderen. Een relaas over nachtwandelingen in de buurt.

TANJA DRIËNHUIZEN*

Steeds meer mensen worden geconfronteerd met een gevoel van sociale onveiligheid op straat. Men komt zelf in aanraking met bedreigende situaties of men hoort over ervaringen van anderen. De toenemende dreiging die mensen op straat voelen heeft ertoe geleid dat de overheid zich meer bezig is gaan houden met de veiligheid en leefbaarheid van steden. Met name in de grote en middelgrote steden is het thema veiligheid en leefbaarheid op de politieke agenda verschenen.

De problemen kunnen in bepaalde wijken zodanige proporties aannemen dat bewoners besluiten er zelf iets aan te doen. Dergelijke initiatieven worden doorgaans met argwaan gevolgd, omdat men bang is dat burgers het recht in eigen hand nemen. Dat bewoners geen politie-agentje spelen en hun verantwoordelijkheden kennen en op zich nemen, blijkt onder andere uit het project 'Nachtpreventie' in de Schilderswijk in Den Haag.

DE WIJK

De Schilderswijk is een wijk met ongeveer 50.000 inwoners en is hiermee één van de

meest dichtbevolkte wijken van Nederland. De wijk ligt ingeklemd tussen het centrum, de markt, het station Hollands Spoor en de Stationsbuurt. De wijk is flink onder handen genomen ten tijde van de grote stadsvernieuwingsoperaties. Hierdoor zijn veel oorspronkelijke bewoners vertrokken en is de sociale structuur van de wijk geheel overhoop gehaald. In de begintijd van de stadsvernieuwing stond de kwantiteit voorop; er moest in zo kort mogelijke tijd zoveel mogelijk gebouwd worden. Hierdoor kwam de kwaliteit van de woningen onder druk te staan. Pas aan het eind van de jaren tachtig besteedde de toenmalige wethouder aandacht aan de kwaliteit van de woningen en leefomgeving in de wijk. Dit heeft echter niet kunnen voorkomen dat de Schilderswijk met tal van problemen werd geconfronteerd. Zo groeide de werkloosheid aanzienlijk en keerden veel kleinschalige bedrijfjes na de stadsvernieuwing niet terug naar de wijk. De ligging bij het station en de markt en de lage huurprijzen van de woningen hebben er mede toe bijgedragen dat veel migranten hun toevlucht namen tot deze wijk. Deze factoren hebben geen positieve invloed gehad op de sociale cohesie in en de betrokkenheid bij de buurt. Ook de inspanningen van welzijnswerkers en hulpverleners hebben dit niet kunnen bewerkstelligen. Dit beleid heeft er zelfs eerder toe geleid dat de wijkbewoners apathisch werden en ervan uitgingen dat alles geregeld en gefinancierd werd vanuit de lokale overheid. De ombuiging naar eigen verantwoordelijkheid is mede daarom in deze wijk erg moeilijk te bewerkstelligen.

AANLEIDING

Steeds meer bewoners ondervonden overlast van de criminaliteit. Ze waren het gevoel van onveiligheid en de verloedering van hun wijk zat. De toename van het aantal inbraken was

in 1995 een reden voor de wijkagent en een aantal buurtbewoners om eens om de tafel te gaan zitten. Er werd afgesproken om samen met de wijkagent een aantal keren 's nachts door de wijk te wandelen, bij wijze van experiment. Het groepje bestond uit eerst uit vier bewoners, maar groeide al snel tot een groep van tien personen. De derde keer dat er gewandeld werd had de wijkagent gezorgd voor portofoons, zodat er in een paar groepen gelopen kon worden. Elke nachtwandeling leverde resultaat op: aanhoudingen wegens inbraak, pogingen tot inbraak, et cetera. De buurtbewoners zagen dat het initiatief vruchten afwierp en benaderden zelf andere bewoners om ook een keer mee te gaan. De werking ging van mond tot mond; er is nooit een oproep gedaan in het wijkkrantje. Het nachtlopen moest niet alleen een serieus karakter hebben, het moest ook gezellig zijn. Beide elementen zijn van belang om mensen blijvend te motiveren.

DOEL

Het doel van het project 'Nachtlopen' is om bewoners ervan te overtuigen dat ze zelf iets aan hun woon- en leefomstandigheden kunnen veranderen. Bijkomende doelen hierbij zijn het creëren van een laagdrempelige activiteit (onder andere toegankelijk voor vrouwen en allochtonen), versterking van het zelfvertrouwen, verbetering van de onderlinge verstandhouding, begrip, mondigheid, samenwerking, discipline en een ongedwongen contact met de politie. Het doel is dus gericht op gedragsbeïnvloeding en op het opbouwen van een sociale samenhang in de wijk en slechts indirect op het terugdringen van de criminaliteit.

ORGANISATIE

De organisatie van het nachtlopen is in handen van de initiatiefnemers. De wijkagent stuurt de

groep aan, stelt regels en zorgt tijdens de nachtwandelingen samen met twee agenten in burger voor de uitvoering van de politietaken. De nachtpreventie-medewerkers functioneren als 'oog en oor' van de wijkagent met als doel de werkzaamheden van de politie te ondersteunen; zij vormen nadrukkelijk geen verlengstuk van de politie. De coördinatie wordt verzorgd door een actieve vrijwilliger. Samen met twee anderen zorgt zij voor de werving van

of dealers. Om drie uur komt iedereen bijeen bij het verzamelpunt, waar koffie, thee, soep en broodjes klaar staan. De wijkagent is daarbij ook aanwezig om vragen te beantwoorden of aanwijzingen te geven. Om half vier gaan de groepjes weer op pad. De routes worden zoveel mogelijk afgewisseld en soms veranderen de groepjes ook van samenstelling. De werkgroep vergadert regelmatig met de wijkagent. De gang van zaken wordt dan met hem be-

door worden hersteld. Regelmatig worden gemeenteraadsleden en ambtenaren uitgenodigd om mee te lopen. Dit heeft een positief effect op de contacten tussen de bewoners en de mensen uit de (gemeente)politiek.

TOEPASBAARHEID

De gevolgde opzet kan alleen slagen als de initiatiefnemers een zeker vertrouwen van mede-buurtbewoners genieten. Ook de wijkagent speelt een belangrijke rol binnen het project. Hij of zij geeft invulling aan de functie van de nachtopers en bepaalt waar de grenzen van hun taak liggen. De wijkagent zal in staat moeten zijn corrigerend op te treden als de regels overtreden worden. Dit alles betekent dat er sprake dient te zijn van een vertrouwensrelatie tussen de wijkagent en de buurtbewoners. Daarnaast dienen de bewoners een positieve visie op hun wijk te hebben; ze moeten zich in willen zetten om de buurt een positieve uitstraling te geven. Ook is het van belang dat mensen van buitenaf betrokken worden bij het project. Hierbij valt te denken aan mensen uit de (lokale) politiek, van de politie, een woningcorporatie of van een bewonersorganisatie. Dit vergroot meestal ook de motivatie van de medewerkers. Naast een toereikend budget voor bijvoorbeeld portofoons, zaklantaarns en koffie is de rol van de coördinator van groot belang. Deze persoon moet bereid en in staat zijn om het project in goede banen te leiden. Het is ook belangrijk dat er regelmatig ervaringen worden uitgewisseld binnen de groep en dat er gezamenlijk overleg plaatsvindt. Tenslotte moeten alle betrokkenen een stuk vertrouwen genieten, verantwoordelijkheidsbesef hebben en advies ter harte kunnen nemen. Onder deze voorwaarden lijkt het project Nachtpreventie zeker ook toepasbaar in andere wijken.

*Redactie AGORA



Burgers regelen hun veiligheid zelf. Foto: Wim de Waard

deelnemers, zij onderhoudt de interne en externe contacten en ze organiseert elk jaar een evaluatiebijeenkomst met de deelnemers. Verder regelt zij de aanvraag van budgetten en subsidies. De regels geven onder andere aan dat er in groepjes van twee of meer personen wordt gelopen, dat de portofoons altijd aan staan, dat er vooral geen agressie en/of wapens gebruikt mogen worden en dat er niet eigenhandig ingegrepen wordt. Verder dient er altijd met elkaar en met de wijkagent overlegd te worden waar het groepje heen loopt. De gestelde regels worden streng bewaakt door de coördinator. De reden hiervoor is dat het werk serieus genomen moet worden en dat de sensatiezucht, die mensen nu eenmaal hebben, niet de overhand mag krijgen. Als de nachtopers zich niet aan de regels houden worden ze verzocht op te stappen.

OPZET

Eens in de twee weken wordt er in de nacht van zaterdag op zondag van één uur tot zes uur gelopen. Vooraf krijgen de deelnemers een herinneringsbriefje. Men verzamelt vanaf half één in het wijkgebouwtje waar koffie en thee gedronken kunnen worden. Vooraf worden de deelnemers door de wijkagent op de hoogte gebracht van de actuele situatie. Soms zijn er specifieke aandachtspunten, zoals autodiefstal

sproken en eventuele problemen worden aan hem voorgelegd.

RESULTAAT

Door het project Nachtpreventie zijn de bewoners sterker betrokken geraakt bij de problematiek binnen hun wijk. Ze nemen zelf actief deel aan het terugdringen van de veiligheidsproblemen in hun woonbuurt. De onderlinge band tussen de bewoners is hierdoor sterker geworden en de sociale controle groeit. Autochtonen en allochtonen spreken elkaar aan op tal van terreinen en bovenal heeft men elkaar nodig om het woongenot binnen de eigen wijk te verbeteren. Men heeft elkaar tijdens het nachtopers leren kennen en waarderen. In 1995 is het project gestart met vier bewoners en inmiddels zijn er 57 bewoners actief binnen het preventieproject. Per nachtwandeling lopen er gemiddeld dertig mensen mee. De leeftijd varieert van 17 tot 68 jaar en alle nationaliteiten uit de wijk zijn hierbij vertegenwoordigd, ook Turkse en Marokkaanse vrouwen.

De politiek verleent ook steun aan het project in de vorm van geld voor onder andere portofoons, een ondersteuningsstation en zaklantaarns. Deze financiële bijdrage is een belangrijke steun in de rug. Het vertrouwen in de politiek, wat geheel verdwenen was, kan daar-

Ruimtelijke spreiding van woninginbraken

Criminaliteit is niet gelijkmatig gespreid over het land. In steden is zowel per vierkante kilometer als per duizend inwoners meer criminaliteit dan op het platteland, in dorpen en in suburbs. En binnen de steden is ook weer sprake van een grote concentratie. Woninginbraak is het best onderzochte delict qua ruimtelijke spreiding.

J.H. KORTHAL ALTES

Officieel is inbraak diefstal uit een woonhuis door middel van braak, maar doorgaans schaaft men ook pogingen tot inbraak (waarbij de dader dus niet binnen is gekomen) en insluipingen (waarbij men wel binnen is geweest, maar zonder braak) onder het delict. Of er daadwerkelijk iets gestolen is doet ook niet terzake, het blijft inbraak. Slachtoffers beleven de schending van hun privacy, het huis dat hun veilige haven had moeten zijn, doorgaans als minstens even erg als de verloren spulletjes.

De meeteenheid die wordt gebruikt is het 'slachtofferschap', dat is de kans om in een jaar tijd een of meer keer slachtoffer te worden van het delict. In Nederland ligt die kans de laatste jaren vrij stabiel op drie procent voor de geslaagde inbraken en zes procent wanneer je ook pogingen meerekent. Herhaald slachtofferschap, dat wil zeggen hetzelfde jaar opnieuw door inbrekers bezocht worden, komt ongeveer in twintig procent van de gevallen voor.

Een belangrijk begrip in het onderzoek naar woninginbraak is *modus operandi*, wat Latijn is voor 'werkwijze'. Enigszins tegen het zere been van Latinisten, kan men dit begrip splitsen in 'modus zoeki' (de manier van uitzoeken van een geschikt inbraakpand) en 'modus breki' (de manier van binnenkomen van dat pand). De 'modus zoeki' bepaalt de spreiding van het delict. Uit onderzoek blijkt dat de daders van woninginbraak drie keuzecriteria hanteren: de

verwachte pakkans, toegankelijkheid en buit. Daders weten tevoren niet zeker hoe groot de kans is dat ze gezien zullen worden, hoe makkelijk het zal zijn om binnen te komen en hoe groot de buit zal zijn die ze er aantreffen; al blijkt uit onderzoek dat daders zich over deze zaken wel tevoren trachten te informeren, bijvoorbeeld door tevoren op te bellen (niemand thuis, dan inbreken), door een pand 'af te leggen' (bespionneren) of door tips van collega-inbrekers.

Daders met ervaring (die bijvoorbeeld al eerder ingebroken hebben in dezelfde buurt) kunnen bovendien de onzekerheid over de toegankelijkheid zo goed als uitschakelen: ze weten

daarover verschijnen geven een beeld van de landelijke spreiding van het delict woninginbraak en in sommige steden maken politiekorpsen zelf rapportages van het onderzoeksmateriaal om ook zicht te krijgen op de spreiding van criminaliteit binnen de stad. In 1993 zijn in een aparte rapportage de grootste dertig steden onderling vergeleken, wat voor het delict woninginbraak frappante resultaten opleverde. Zo had de hoogst scorende stad, Utrecht, in dat jaar een slachtofferkans (pogingen meegerekend) van 22 procent, terwijl in de laagst scorende stad, Zoetermeer, dit percentage op drie procent lag.

Ook binnen een stedelijk gebied kunnen de



Middenklasse wijk in Haarlem scoort met slachtofferschap onder het gemiddelde. Foto: Wirm de Waard

welk type ramen/deuren in bepaalde huizen zitten en kennen de trucjes om ze snel en geluidloos open te krijgen.

METHODEN

Voor de bepaling van de spreiding van inbraken is de 'politiemonitor' van groot belang. Dit is een tweejaarlijkse bewoners-enquête, zeer grootschalig opgezet, waarin wordt gevraagd naar slachtofferschap van verschillende delicten, onveiligheidsgevoelens en preventieve maatregelen die men treft. De rapportages die

verschillen per wijk groot zijn: in de rapportages die het politiedistrict Rijnmond maakte varieerde het slachtofferschap in de verschillende wijken in Rotterdam in 1995 tussen twee procent en zeventien procent; in de landelijke gebieden die in het district liggen kwam het slachtofferpercentage nergens boven twee procent, soms lag het zelfs onder één procent. Andere onderzoeksmethoden dan bewonersonderzoek zijn: het analyseren van aangiften en rechercherapporten, veldwerk en observatie van inbraakpanden en ondervraging van gepakte daders van woninginbraak

Al deze methoden zijn gebruikt in het 'Modus Operandi Onderzoek', dat het ministerie tien jaar geleden heeft laten uitvoeren. Als bron van kennis is dit onderzoek en de diverse publicaties die hieruit zijn gekomen nog steeds belangrijk, omdat er in Nederland sindsdien geen onderzoek naar het delict woninginbraak meer is geweest op deze schaal.

SPREIDING

Waardoor is het spreidingspatroon van het delict woninginbraak nu te verklaren? Allereerst vraagt het verschil tussen stad en platteland om een verklaring. Een eerste verklaring is dat op het platteland relatief weinig daders wonen. Veel woninginbrekers (in het gehouden daderonderzoek ruim de helft) hebben verslavingsproblemen, vooral met drugs. Deze daders breken doorgaans dicht bij hun in de buurt in, ze hebben bijna nooit een auto. En ze wonen in de stad, hebben een stedelijke leefstijl; niet in de laatste plaats omdat de 'detailhandel' voor drugs in de steden gevestigd is (soms op internationaal vermaarde plaatsen, zoals vroeger de Zeedijk en Perron Nul). Er is bij het delict woninginbraak dus een verwevenheid tussen woonplaats en pleegplaats, en de daders wonen veelal in de stad.

Een andere verklaring is de geringere sociale controle in de stad, vergeleken met het platteland. Mensen hebben in de stad een uithuizige leefstijl, kennen hun buren nauwelijks, letten niet op elkaars huizen. Kinderen worden vaker aan zichzelf overgelaten, soms noodgedwongen omdat beide ouders werken, hangen veel op straat, vaak in groepjes. Verveling en benedevorming kan het gevolg zijn, en er vindt vanuit de ouders of vanuit de buurt niet gauw correctie plaats. De kans op spijbelen en ontsparing in crimineel gedrag is in de stad daardoor groter dan op het platteland. Kleine vergripen zoals winkeldiefstal en fietsendiefstal, kunnen uitmonden in het plegen van woninginbraak.

De hierboven genoemde verklaringen zijn nog niet voldoende om ook de spreiding van het delict binnen de stad volledig te verklaren. Daarvoor zijn ook de sociaal-economische status en de aanwezigheid van doorgaande routes (invalswegen, ringwegen) van belang. Uit onderzoek in Haarlem en Rotterdam bleek dat de huizen langs doorgaande routes, met name brede invalswegen, een verhoogde kans op inbraak kennen. Door de breedte van de straat ken je je overburen niet, door het verkeerslawaaï hoor je weinig en door de drukte heerst er een anonieme sfeer (je kan geen onderscheid maken tussen bewoners, bezoekers en passanten). Inbrekers blijken dankbaar van dit gegeven gebruik te maken. Deze verklaring wordt versterkt door het gegeven dat buurten waar het tegengestelde aan de hand is, namelijk een besloten karakter doordat er maar weinig toegangen tot de wijk zijn, vaak een laag slachtofferschap kennen.

Belangrijker verklaring van de spreiding van inbraak is echter de welstand van de buurt. Uit

onderzoek in Haarlem bleek dat zowel buurten met een lage, als buurten met een hoge welstand een verhoogd slachtofferschap kennen; middenklasse buurten scoorden qua slachtof-

betering van de sociale controle in woonbuurten, drugspreventie en voorkomen dat jongeren een criminele carrière beginnen. Voor dit laatste is veel aandacht nodig voor spijbe-



ferschap bijna allemaal onder het gemiddelde. Bij de buurten met een lage welstand kan het verhoogde slachtofferschap samenhangen met de aanwezigheid van daders in de buurt of in nabijgelegen buurten. Bij de buurten met een hoge welstand is de hogere verwachte buit de verklaring voor het hogere slachtofferschap.

PREVENTIE

Voorkomen is beter dan genezen. Die oude wijsheid geldt zeker ook voor het slachtofferschap van woninginbraak. De meest voor de hand liggende maatregel is verbetering van het hang- en sluitwerk. De meeste huizen hebben, vooral aan de tuinkant, zeer zwakke sloten op de deuren en ramen. Een beetje inbreker heeft, zo blijkt uit proefnemingen van de politie, maar twintig seconden nodig om die open te krijgen. Bij een grootschalig preventieproject in de regio Utrecht en bij een gebiedsgericht project in Rotterdam zijn belangrijke successen geboekt. In Rotterdam halveerde het slachtofferschap zelfs, mede omdat daar de campagne voor verbetering van het hang- en sluitwerk gecombineerd was met intensieve surveillance en opsporing van daders. Echt structureel zijn deze oplossingen echter niet. Na afloop van het project gaat het slachtofferschap meestal weer geleidelijk stijgen, omdat de aandacht van bewoners en politie verslapt, daders die gepakt waren weer vrijkomen en daders die niet gepakt waren oefening krijgen in de manieren waarop de huizen met het verbeterde hang- en sluitwerk toch opengebroken kunnen worden.

Welke oplossingen zijn dan wel structureel? Voor het aan de wortel aanpakken van het inbraakprobleem is beleid nodig gericht op ver-

laars, vroegtijdige schoolverlaters en langdurig werkloze jongeren. Ook zou er strengere toezicht en strengere straf voor 'beginnersdelicten' zoals winkeldiefstal en fietsendiefstal moeten worden ingesteld. Als kinderen nog jong zijn en thuis wonen, kunnen de ouders er vaak nog op aangesproken worden om hun kinderen weer op het rechte pad te brengen; als jongeren eenmaal zelfstandig zijn kan dan niet meer en zijn ze vaak ook al te ver afgegleeden in de criminaliteit om ze met eenvoudige middelen weer op het rechte pad te brengen. Op jongere leeftijd werken humane straffen zoals 'taakstraffen' ook nog erg effectief; op latere leeftijd wordt het al gauw een veroordeling tot gevangenisstraf en dat is jammer, want er is nog nooit iemand als een beter mens de gevangenis uitgekomen dan hij er is ingegaan.

* J.H. Korthal Altes

Geraadpleegde literatuur

Spreiding van inbraken, stageverslag van veldwerk in Haarlem, door Rosa Molenaar uitgevoerd en beschreven voor de studie Planologie aan het Planologisch Demografisch Instituut van de Universiteit van Amsterdam, maart 1988.

Modus Operandi onderzoek Woninginbraken, deel A. onderzoeksverslag, Landelijk Bureau Voorkoming Misdriften, 1989.

Idem, Eindrapportage Daderonderzoek, 1991.

Regionale Politiemonitor, werkdocument Basiseenheden, Politieregio Rotterdam-Rijnmond, september 1997.

Veiligheid in de stad, een vergelijking van 31 Nederlandse gemeenten met meer dan 50.000 inwoners, op basis van een nadere analyse van de Politiemonitor Bevolking 1993; Ministerie van Justitie, mei 1995.

Het onzekere toekomstperspectief van Lelystad

In oktober 1997 verscheen de eindrapportage van de 'Lelystad-tafel'. Dit adviesorgaan, waarin gemeente, provincie en diverse ministeries zijn vertegenwoordigd, heeft een poging gewaagd om tot een integrale toekomstvisie voor Lelystad te komen. Het is echter de vraag of de ontwikkelingskansen van Lelystad opwegen tegen de bedreigingen, onder andere afkomstig uit buurgemeente Almere.

MARCO BONTJE*

Zo'n dertig jaar geleden kreeg Lelystad haar eerste bewoners. Op dat moment was de ontwikkeling tot een regionaal centrum met rond de 25.000 inwoners voorzien. Al snel werd deze planning aanzienlijk naar boven bijgesteld. Onder invloed van het beleid van gebundelde deconcentratie, waarin Lelystad groeikern werd, moest nu voor 100.000 inwoners gebouwd worden. In eerste instantie verliep de ontwikkeling van de stad volgens plan. Aan het begin van de jaren tachtig werd de politiek van gebundelde deconcentratie echter verlaten. De 'compacte-stad'-visie kwam op, waarin het massaal bouwen in Lelystad (relatief perifeer gelegen ten opzichte van Amsterdam) niet langer paste. Er werd meer gebouwd in de stads- en gewesten én in een dichtbij de Randstad aanwezig alternatief: Almere. Zodoende bleef Lelystad 'hangen' rond de 60.000 inwoners. Er was zelfs enkele jaren sprake van een leegloop van de stad, maar de laatste jaren blijft het inwonertal redelijk stabiel.

De rol van de rijksoverheid in de planning en realisering van Lelystad mag op zijn zachtst gezegd ongelukkig genoemd worden. Zo is in de jaren zeventig een aanbod aan voorzieningen gecreëerd dat afgestemd was op de uiteindelijk geplande 100.000 inwoners. Toen de 'teller'



Lelystad - Agorahof

rond 60.000 bleef steken zat de stad met een overdaad aan voorzieningen die niet renderden.

Ook wat betreft de infrastructuur bleef politiek Den Haag lang in gebreke. Pas in 1984, toen de stad al meer dan 50.000 inwoners telde, werd de spoorverbinding met de Randstad geopend. Ook de wegverbindingen zijn bepaald niet optimaal te noemen. Het grootste probleem waar Lelystad nog steeds mee kampt is echter de ontwikkeling van de werkgelegenheid. In 1996 telde de stad 19.000 arbeidsplaatsen op 60.000 inwoners. Van deze arbeidsplaatsen wordt een aanzienlijk deel door buiten Lelystad wonenden ingenomen. Het werkloosheidspercentage van twintig procent is voor Nederlandse begrippen erg hoog.

Wellicht mede vanwege een zeker schuldgevoel over de planningsfouten uit het verleden, heeft de opwaardering van Lelystad als woon- en werkmilieu nu hoge prioriteit bij de overheid. Op initiatief van de gemeente werd in 1996 begonnen aan een gezamenlijk plan van aanpak van gemeente, provincie en Rijk. Gedu-

rende ruim een jaar vonden diverse overleggen plaats in het kader van het project 'De Lelystad-tafel'. In oktober 1997 werd het eindrapport van dit overlegorgaan gepubliceerd.

ADVIEZEN

In de eindrapportage adviseert de Lelystad-tafel onder andere:

1. De groei naar 80.000 inwoners mogelijk maken, met de verwachting dat de stad met deze omvang weer *self-supporting* kan zijn. Waar deze verwachting op gebaseerd is wordt overigens niet toegelicht. Overigens constateerden onderzoekers van het OTB (TU Delft) in 1995 nog dat bevolkingsgroei op korte termijn onhaalbaar was.
2. Bij nieuwbouw zouden alleen nog sociale huurwoningen voor 'volkshuisvestingsdoelgroepen' gebouwd moeten worden. De overige nieuwbouw zou voornamelijk uit koopwoningen moeten bestaan. Op termijn moet dit een evenwichtiger woningvoorraad opleveren.

3. Marktgericht voorraadbeheer om de hoge leegstand aan te pakken.
4. Een serie stedenbouwkundige ingrepen. De belangrijkste hiervan is de herontwikkeling van het stadscentrum, waarbij met name de Agorahof aangepakt wordt. Aan dit plein zou een uitgaanscentrum moeten verrijzen. In het rapport is verder sprake van het streven om de stad meer 'naar het water toe' te bouwen.
5. Verbetering van de infrastructuur. Lelystad ligt aan water-, spoor- én wegverbindingen en van deze gunstige verkeerssituatie zou beter gebruik gemaakt kunnen worden. Hierbij wordt het plan opgevat om Lelystad als multimodaal overslagcentrum te ontwikkelen. Het overslagcentrum zou onder meer een functie kunnen vervullen in het transport van huishoudelijk afval naar de verbrandingsinstallatie in Alkmaar. Cruciaal in het verbeteren van de infrastructuur is het doortrekken van de Flevo-spoorlijn richting Kampen en Zwolle. Deze 'Hanzelijn' zou een einde maken aan de relatief geïsoleerde positie van Lelystad binnen het spoorwegnet. Ook betere wegverbindingen naar West- en Oost-Nederland zijn gewenst.
6. Stimuleren van de werkgelegenheid en versterken van de lokale economie. Hierbij wordt onder andere ingezet op een uitbreiding van het vliegveld en het aantrekken van bedrijven uit de sector informatietechnologie. Een andere mogelijke groeisector kan het aanbod aan recreatieve attracties vormen. Door musea (Nieuw Land museum, Sportmuseum, Batavia) en natuurgebieden (IJsselmeer en Oostvaardersplassen) meer onderling te verbinden kan de stad wellicht zijn toeristische functie versterken. De Lelystad-tafel pleit daarnaast voor de vestiging van een agrarisch kennis-instituut.
7. Vestiging van een HBO-opleiding in Lelystad.
8. City-marketing om het negatieve imago van Lelystad in de publieke opinie weg te nemen.

LUCHTFIETSERIJ?

Een aantal van de bovengenoemde suggesties uit het rapport roept kritische vragen op. Dit geldt vooral voor de voorgestelde ingrepen in de infrastructuur. De ingrepen op zich zijn alszins te rechtvaardigen en zullen zeker een positief effect hebben op de bereikbaarheid en wellicht ook de werkgelegenheid. Het heeft er echter alle schijn van dat de opstellers van het rapport een verbeterde infrastructuur als een soort wondermiddel zien. Hier en daar grenst de voorstelling van zaken van de 'Lelystad-tafel' zelfs aan luchtfietserij. Wat bijvoorbeeld te denken van de opmerking, dat Lelystad een gunstige ligging heeft ten opzichte van Noordwest- en Oost-Europa en in de toekomst deel uit kan maken van een belangrijke toekomstige as in het stedennetwerk die zich vanuit de Randstad tot Hannover en Berlijn uitstrekt? Als deze as al werkelijkheid wordt, dan ligt een route via Amersfoort en Apeldoorn/Deventer veel meer voor de hand. Men

had er beter aan gedaan zich te beperken tot de positie van Lelystad in het nationale verkeerssysteem en de onrealistische internationale perspectieven achterwege te laten.

De neiging om 'grootsteeds' te denken duikt ook op bij het voornemen om het stadscentrum aan te pakken. Hierbij wordt consequent de term *upgrading* gebruikt. Meermaals wordt



De loopbrug tussen station en winkelcentrum.

op de noodzaak van het opwaarderen van het stadscentrum gewezen. Waarom dit zo noodzakelijk is wordt niet duidelijk. Voor een stad van 60.000 (en wellicht straks 80.000) inwoners is het voorzieningenaanbod in Lelystad zo slecht nog niet.

Tenslotte is het twijfelachtig wat Lelystad nu met zijn vliegveld wil. De plannen om het nu nog bescheiden vliegveld uit te breiden tot een *Business Airport* zijn al in een vergevorderd stadium. Hiervoor heeft de provincie zelfs al vijf miljoen gulden uit subsidies van de Europese Unie beschikbaar gesteld. Inmiddels is echter de Flevopolder ook nadrukkelijk in beeld als één van de opties voor 'Schiphol-2'. In het meest extreme geval kent Lelystad dus over twintig jaar de ongekende luxe van twee vliegvelden! In afwachting van de definitieve lokatiekeuze voor Schiphol-2 zou uitstel van de uitbreidingsplannen van 'Lelystad Airport' meer op zijn plaats zijn.

INTEGRALE BENADERING

Het rapport heeft ook uitgesproken positieve aspecten. Het grootste pluspunt is de integrale benadering van de problematiek. Een groot aantal probleempunten op maatschappelijk en economisch vlak wordt terecht met elkaar in verband gebracht. Er zijn dan ook vertegenwoordigers van vijf verschillende ministeries bij de 'Lelystad-tafel' betrokken geweest.

De suggesties voor het versterken van de recreatieve en toeristische functie van Lelystad zijn zinvol en realistisch. Het verbeteren van de *city-marketing* hangt hier sterk mee samen. De kwaliteiten van Lelystad als locatie voor een dagje uit zullen nog bij weinig Nederlanders en nog minder buitenlanders bekend zijn. Andersom kan het vergroten van het aantal bezoekers de stad ook aan een beter en minder bevooroordeeld imago helpen.

Het voornemen om van Lelystad meer een 'wa-

ter-stad' te maken zou wellicht kunnen bijdragen aan een attractiever woonmilieu. Aan de oever van het Oostvaardersdiep liggen de musea nu vrij geïsoleerd van de stad. Door woningen langs het water te bouwen kunnen deze recreatieve voorzieningen meer bij de stad betrokken worden. Misschien biedt deze locatie ook mogelijkheden voor een kwalitatief hoog-

staand woonmilieu. Hierbij is het jammer dat het stadscentrum zo ver van het water gelokaliseerd is en niet van deze ontwikkelingen kan profiteren.

Van de voorgenomen werkgelegenheidsmaatregelen lijkt in ieder geval het multimodale overslagcentrum zinvol en haalbaar. Dit is uiteraard wel afhankelijk van het al dan niet aanleggen van de Hanzelijn. Ook de vestiging van een hogeschool zou kunnen bijdragen aan een verbeterd woon-en werkmilieu in Lelystad. Een groot obstakel voor het aantrekken van de hogeschool wordt echter gevormd door buurgemeente Almere, dat vanwege het veel hogere inwonertal een logischer vestigingsplaats is.

Almere zit Lelystad in meerdere opzichten dwars. Het is gunstiger gelegen ten opzichte van de Randstad, heeft een gevarieerder woonmilieu en een uitgebreider voorzieningenaanbod. Almere trekt daardoor makkelijker bewoners en functies uit de Randstad naar zich toe. Hoewel Lelystad zowel per spoor als per auto vanuit Amsterdam ruim binnen het uur te bereiken is, lijkt de stad toch ver van de Randstad af te liggen. Dit heeft veel te maken met de ligging van Almere tussen Lelystad en de Randstad in. Ook het tijdstip waarop met de bouw van Almere werd begonnen, terwijl Lelystad nog volop in ontwikkeling was, roept achteraf vragen op. Vanuit Lelystads perspectief gezien was dit destijds een weinig geslaagde planning van 'Den Haag'.

Al met al lijkt er weinig reden tot optimisme over de haalbaarheid van de toekomstvisie die de 'Lelystad-tafel' nastreeft. Veel van de plannen van het adviesorgaan zijn eenvoudigweg te hoog gegrepen. Dit betekent echter niet dat Lelystad geen toekomst heeft. Als de ambitie enigszins naar beneden bijgesteld wordt, liggen er nog heel wat kansen in het verschiet.

*redactie Agora

Herbestemming goede optie voor leegstaande gebouwen

In de binnenstad van Enschede komen veel gebouwen leeg te staan door fusies van overheidsinstellingen en scholen. Een aantal grootschalige stedelijke vernieuwingsprojecten zorgt voor een verdere leegstand.

JEROEN BEZEMA*

In het kader van het stedelijk beleid van de gemeente Enschede, gericht op het versterken van de stedenbouwkundige structuur van de binnenstad, moet adequaat op zoek worden gegaan naar passende bestemmingen voor de betreffende gebouwen. Toenemende automobiliteit, schaalvergrotingen, bedrijfsverplaatsingen of -opheffingen zijn verantwoordelijk voor het feit dat veel gebouwen in binnensteden en randzones leeg komen te staan. Wanneer gebouwen worden gesloopt blijft in vele gevallen het terrein lange tijd onbenut. Naast sloop is er ook een andere aanpak mogelijk: het herbestemmen. De overheid heeft de mogelijkheden van het invullen van open terreinen of het herbestemmen van gebouwen onderkend en tot beleidsonderdeel gemaakt. Zo kan de binnenstedelijke ruimte op een betere manier benut worden.

De gemeente Enschede is sinds lange tijd vertrouwd met de begrippen herbestemmen en invullen. Door de snelle teloorgang van de textielindustrie ontstond binnen enkele jaren een groot overschot aan bedrijfsruimten en terreinen. Deze terreinen lagen verspreid over -en vaak midden in- de stad. Nu langzamerhand deze terreinen een nieuwe bestemming hebben gekregen, dient zich een volgende ronde van herbestemming aan. Dit keer zijn de vele fusies tussen (gemeentelijke) diensten en scholen de belangrijkste reden.



De Twentec-torens.

HOGESCHOOL

Aanvankelijk bestond bij 34 gebouwen het vermoeden van leegstand. Dit vermoeden bleek voor 23 gebouwen te kloppen. De open terreinen zijn in dit artikel om praktische redenen buiten beschouwing gelaten. Het bestand van deze (op termijn) leegstaande gebouwen in de binnenstad van Enschede is zeer divers en bestaat uit schoolgebouwen, kantoorpanden, musea, een zuivelfabriek, winkels en zelfs een synagoge. Voor enkele gebouwen bleken reeds plannen gemaakt; soms had de leegstand te maken met een verbouwing. Dat laatste was bijvoorbeeld bij het belastingkantoor het geval. Deze gebouwen zijn daarom in de uiteindelijke inventarisatie niet opgenomen. De eigenaars van de 23 overgebleven gebouwen werden benaderd voor een interview. In dit interview kwamen de redenen voor het niet in gebruik zijn of het op korte termijn leegkomen van het betreffende gebouw aan de orde. Ook werd ge-

vraagd naar de toekomstige bestemming van het gebouw. Sommige verzoeken tot het afnemen van een interview werden geweigerd, omdat er onderhandelingen waren met derden en de ontwikkelingen te precair waren om in de publiciteit te brengen.

Het bleek dat veel (binnenkort) leegstaande gebouwen dezelfde eigenaar hadden, namelijk de Hogeschool Enschede. Deze organisatie tekent voor het grootste aantal (in de toekomst) leegstaande gebouwen, namelijk elf. Een omvangrijke reorganisatie vanaf de zomervakantie van 1997 brengt het aantal vestigingen van de HBO terug van elf naar slechts een. Het gebouw 'De Admiraal', dat al het hoofdgebouw was, wordt hiervoor drastisch uitgebreid. De overige panden worden afgestoten, waaronder de monumentale textielschool. Ook de plannen van de gemeente Enschede zelf zorgen voor veel leegstand in andere gebouwen. De in gebruikname van een nieuw Stadskantoor, waarin enkele gemeentelijke diensten

worden ondergebracht, zal zorgen voor leegstand van het huidige gebouw van de Sociale Dienst en enkele andere diensten.

BINNENSTADSBOEK

De gemeente is ambitieus wat het stadshart aangaat. Het nieuwe uitvoeringsplan voor de binnenstad vindt zijn neerslag in het Binnenstadsboek. Grote projecten staan hierin beschreven en geïllustreerd waaronder de revitalisering van het van Heekplein, het Cultuurplein en het Stationsgebied. Deze projecten hebben tot doel om 'open gaten' te dichten en de stedenbouwkundige structuur van de binnenstad te verbeteren. Juist door het verdwijnen van de textielindustrie is deze structuur van Enschede niet helemaal logisch. De plannen worden vrijwel zeker ten uitvoer gebracht. Over de invulling in detail bestaan overigens nog wel de nodige discussies. Het al of niet doorgaan van de 'Dubbelstad plus', een samengaan van de gemeenten Borne, Hengelo en Enschede is van invloed op de invulling van het Cultuurplein. Uitvoering van deze projecten dreigt verdere leegstand van gebouwen met zich mee te brengen op andere plaatsen in de binnenstad. Het Cultuurplein bijvoorbeeld zorgt voor het afstoten van het museum Jannink (een herbestemde textielfabriek!) en het Natuurmuseum. Nu is het wel zo dat voor deze twee gebouwen is nagedacht over een nieuwe functie: het museum Jannink wordt waarschijnlijk verbouwd tot appartementencomplex. De bovenverdieping van het monumentale pand fungeert al een tijdje als zodanig. Het Natuurmuseum krijgt waarschijnlijk, passend bij de bestemming uit het structuurplan, een kantoorfunctie.

VEROUDERDE KANTOREN

Nu de belangrijkste oorzaken en veroorzakers van leegstand in Enschede aan de orde zijn gekomen, wordt nog een blik geworpen op de kantorenmarkt. De leegstand van sommige kantoren wordt vooral verklaard door landelijke trends. De vraag naar bouwgrond voor nieuw te ontwikkelen kantoren op stationslokalities, de A-lokalities is enorm, terwijl oudere kantoren, die in de jaren vijftig en zestig gebouwd zijn en door de gehele stad verspreid zitten, een zieltoegend (leegstaand) bestaan lijden. Dit is overigens niet zozeer een Enschedes verschijnsel alswel een landelijke trend. De oorzaak hiervan moet gezocht worden in het steeds veeleisender worden van de vragers naar kantoorruimte, waardoor de iets oudere kantoren uit de gratie raken. Ook het ontbreken van de zogenaamde functiewijzigingswinst bij het herontwikkelen van een bestaand kantoorgebouw speelt mee. De functiewijzigingswinst ontstaat wanneer de grond van een bestemming verandert van een laag renderende economische functie naar een hoog renderende economische functie. Bij het plegen van nieuwbouw op uitbreidingslokalities was de oorspronkelijke functie in zeer veel gevallen laagwaardig, terwijl bij een bestaand kantoor-

gebouw de functie al kantoor was en blijft. Een belangrijk voordeel valt hierdoor weg en daarmee de aantrekkelijkheid van het herbestemmen van een bestaand, iets ouder kantoor.

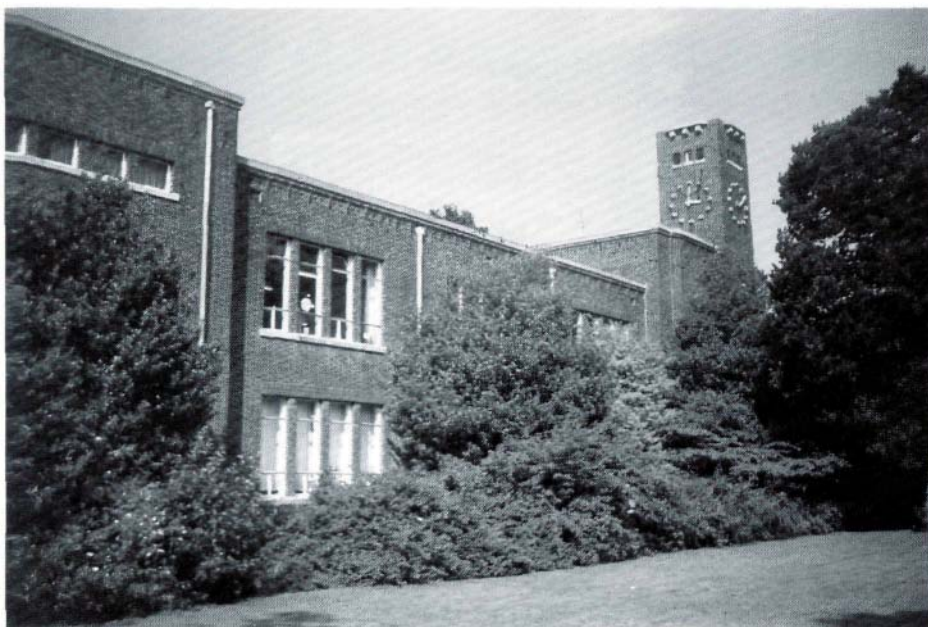
NIUWE FUNCTIES

Tot zover de oorzaken van leegstand in de Enschedese binnenstad. In het onderzoek is gekeken naar de mogelijkheden die de gebouwen bieden voor het krijgen van kantoorfuncties en woonfuncties. Voor beide functies geldt dat de geschiktheid afhankelijk is van eigenschappen als de grootte van de vertrekken, de indeling, de ouderdom, de staat van onderhoud en de bepalingen die het bestemmingsplan aangeeft voor een lokatie. Wanneer gekeken wordt naar de geschiktheid van een gebouw voor het herbestemmen als kantoorpand, dan zijn de volgende eigenschappen belangrijk: de bereik-

lijk opnieuw ingedeeld kan worden. Een voormalige synagoge in Groningen heeft een soortgelijke functie gekregen.

BEMOEIENIS

Hoe denken de eigenaren over het herbestemmen? De markt bekommert zich over het algemeen niet zozeer om het lot van leegstaande gebouwen en de gevolgen die hiervan uitgaan op de directe omgeving. Een particuliere eigenaar probeert simpelweg snel een koper te vinden voor zijn pand, waarbij het hem vaak niet zoveel uitmaakt wat de nieuwe functie wordt. Van de gemeente kan een grotere bemoeienis verwacht worden. Een groot bezit aan gebouwen geeft de gemeente mogelijkheden om als particuliere instantie het gemeentelijk beleid ten aanzien van het bestrijden van leegstand uit te voeren. Door intensief te zoeken naar doelgro-



Een van de af te stoten Hogeschool-filialen.

baarheid met de auto en het openbaar vervoer, de parkeermogelijkheden en de ligging nabij horeca-gelegenheden. Herenhuisen uit het eind van de vorige en het begin van deze eeuw, die in de huidige tijd vanwege hun omvang eigenlijk niet meer geschikt zijn als woning, zijn geschikt voor kantoorondernemers die hechten aan een historische omgeving, die een zekere status en 'betrouwbaarheid' oproept. Een gebouw is aantrekkelijk als woning of wooncomplex wanneer de volgende aspecten gunstig uitvallen: de ligging nabij voorzieningen, de mogelijkheid van een lift, de ligging nabij groenvoorzieningen en de flexibiliteit van het gebouw. Aan de hand van wat belangrijke eigenschappen zijn voor de geschiktheid van een gebouw als woon- of kantoorruimte is een indicatorenlijst opgesteld, waaraan de afzonderlijke gebouwen getoetst zijn. Enkele gebouwen zijn afzonderlijk behandeld en hier is de beperking tot kantoor of woning losgelaten. Zo is voor bijvoorbeeld de synagoge een functie als expositieruimte of museum geschikt, door de grote zaalruimte met koepel, die moei-

pen voor de af te stoten gebouwen en informatie over de gebouwen inzichtelijk te maken wordt de kans groter dat snel belangstellenden gevonden worden voor deze panden. Het inrichten van een informatiepunt waar gebouwen van (semi-)overheidsinstellingen met alle relevante gegevens in worden opgenomen zou een begin kunnen zijn. De onbenutte gebouwen kunnen in overheidshanden blijven, wanneer derden te kennen geven het pand te willen huren, voor welke activiteit dan ook. De gemeente Enschede helpt de Hogeschool Enschede met het zoeken naar nieuwe gegadigden voor de niet meer in gebruik zijnde filialen. Zij onderkent hiermee het probleem dat het afstoten van tien panden met zich meebrengt. De hiervoor genoemde grootschalige ontwikkelingen kunnen echter een bedreiging voor deze goede bedoelingen en inspanningen zijn.

*Jeroen Bezema is als sociaal-geograaf afgestudeerd aan de Rijksuniversiteit Groningen. Dit artikel is gebaseerd op zijn doctoraalscriptie *Herbestemmen en invullen: een onderzoek naar de oorzaken, gevolgen en oplossingen van open terreinen en leegstaande gebouwen in Enschede*.

Omstreden stadsgrenzen vroeger en nu

In het begin van de jaren negentig leek vrijwel geheel bestuurlijk Nederland overtuigd te zijn van de noodzaak van regionale besturen rond zeven steden. De gemeenten Amsterdam en Rotterdam besloten in 1994 zichzelf op te heffen en een stadsprovincie te vormen. Maar bij de referenda in 1995 lieten de bewoners van beide steden weten weinig in de stadsprovincie te zien.

JEROEN VAN DER VEER*

Ook bestuurders plaatsen anno 1997 twijfels bij de vorming van stadsprovincies. Een meerderheid van de Eerste Kamer weigerde begin december 1997 de voorbereiding van de stadsprovincie Rotterdam te ondersteunen, zolang de Tweede Kamer zich niet heeft uitgesproken over de taken en bevoegdheden. De vorming van stadsprovincies is daarmee zeer onzeker geworden.

In 1989 verscheen het rapport 'Grote steden grote kansen' van de Commissie Montijn. Deze commissie benadrukte enerzijds de economische potentie van de grote steden in het 'Europa van de regio's', maar wees tegelijkertijd op de concentratie van sociale problematiek in de centrumgemeenten. De sterke bestuurlijke fragmentatie van de Randstad belemmerde volgens de commissie Montijn de economische motorfunctie en een oplossing van de sociaal-economische problematiek. Daarom pleitte Montijn voor de vorming van agglomeratiegemeenten rond de vier grote steden. In de Tweede Kamer bleek echter dat VVD, CDA en D66 tegen agglomeratiegemeen-

ten waren. Het kabinet Lubbers III reageerde vervolgens in 1990 met de nota *Bestuur op Niveau* (BON) waarin het streven verwoord werd om te komen tot een stedelijke gebiedsautoriteit. Vanwege de eventuele strijdigheid met de Grondwet en angst voor een vierde bestuursslaag werd vervolgens besloten om de bestu-



Grensmarkeringen. Foto: Wim de Waard

ren rond de grote steden als provincie op te tuigen. Zeven stedelijke gebieden kregen in de latere BON-nota's de gelegenheid in een *bottom-up-process* uit te groeien tot een 'provincie-nieuwe-stijl'. De bestaande provincies zouden hun zeggenschap over de betrokken gebieden verliezen. In de regio's Rotterdam en Amsterdam werd voorgesteld om als complement op de vorming van stadsprovincies de centrumgemeenten op te delen. De stadsdelen hadden daarbij de status van 'gemeente-nieuw-stijl' moeten krijgen.

Het verloop van de geschiedenis mag verder bekend worden verondersteld. In het najaar van 1994 besloten burgers van Amsterdam en Rotterdam een referendum te organiseren over de stadsprovincie. De geplande 'opheffing' van hun stad was ze in het verkeerde keelgat geschoten. "Als zoenoffer aan Amstelveen, Zaanstad, Purmerend en andere omliggende gemeenten zal Amsterdam verdwijnen en worden opgedeeld in dertien stadjes met dertien burgemeestertjes en dertien gemeenteraadjes", aldus het Amsterdamse referendumcomité. In 1995 maakten de vernietigende referenda in Amsterdam en Rotterdam met Albanese uitslagen een einde aan het aanvankelijke enthousiasme voor de stadsprovincie. Begin 1996 zag het paarse kabinet zich onder druk van PvdA en D66 genooddaakt het wetsvoorstel voor een stadsprovincie Rotterdam in te trekken. Tegelijkertijd ontstonden binnen de kringen van het kabinet steeds meer twijfels over de wenselijkheid van de vorming van stadsprovincies buiten de drie grote steden in de Randstad. Daar zag het kabinet meer in grootschalige gemeentelijke herindeling. Arnhem-Nijmegen, Enschedé-Hengelo en Utrecht vielen zodoende af als potentiële stadsprovincies. In het voorjaar van 1997 kwam het kabinet opnieuw met voorstellen voor een stadsprovincie Rotterdam, maar ditmaal zonder opdeling van de centrumgemeente. Bovendien stelde het kabinet voor stadsprovincies te vormen rond Den Haag en op termijn Amsterdam.

In mei 1997 kwamen de paarse partijen in de Tweede Kamer vervolgens tot een wonderlijk compromis, waarbij Rotterdam wel stadsprovincie kan worden, maar Den Haag niet. De VVD had namelijk grote bezwaren tegen een stadsprovincie Den Haag. Als compromis werd het Eindhoven (waar het kabinet grootschalige herindeling voor ogen had) wel toegestaan om stadsprovincie te worden. Den Haag wordt in de voorstellen uitgebreid met een aantal VINEX-woningbouwlocaties. Daarnaast krijgt de stad extra financiële middelen van het rijk.

De besluitvorming over een stadsprovincie Amsterdam werd op de lange baan geschoven. Van de oorspronkelijke zeven gebieden wordt dus alleen rond Rotterdam en Eindhoven een stadsprovincie voorgesteld. Maar de vorming van stadsprovincies lijkt ook in die gebieden met de nodige onzekerheid omgeven. Zo ziet Rotterdam weinig in de stadsprovincie zoals die nu voorgesteld wordt, aangezien de centrumgemeente van mening is dat deze onvoldoende bevoegdheden krijgt. Ook de vorming van een stadsprovincie Eindhoven is nog allerminst zeker. De provincie Noord-Brabant is mordicus tegen een stadsprovincie rond Eindhoven. Zij voelt er weinig voor haar zeggenschap over het gebied te verliezen. Bovendien zijn de gemeenten in de regio onderling verdeeld. De houding van de Eerste Kamer geeft aan dat de stadsprovincie ook op nationaal niveau op tegenstand kan rekenen.

De besluitvorming over de bestuurlijke reorganisatie lijkt vanwege de belangtengestellingen tussen de bestuurlijke actoren opnieuw op niets uit te lopen. In de jaren zeventig heeft zich een soortgelijke discussie voorgedaan. Zo stelde het kabinet Den Uyl in 1974 voor om Nederland op te delen in 44 gewesten. Van diverse kanten werd zware kritiek uitgeoefend op de vorming van een dergelijke 'vierde bestuurslaag'. Om die reden werd in 1975 voorgesteld de bestaande provincies en de gewesten ineen te schuiven tot 26 'provincies-nieuwe-stijl'. Maar ook dat plan stuitte op kritiek, met name van de bestaande provincies. Na de val van het kabinet Den Uyl in 1977 nam het aantal voorgestelde provincies-nieuwe-stijl af van 26, via 17 naar 12. Uiteindelijk bleef er niets over van de plannen en werd in 1986 alleen de provincie Flevoland gevormd. De Rijnmond-raad en de Agglomeratie Eindhoven werden in hetzelfde jaar opgeheven.

WENSELIJKHEID

In 1994 beargumenteerde de gemeente Amsterdam de wenselijkheid van een stadsprovincie met een verwijzing naar de zogenaamde tweedeling tussen stad en rand. Het Parool tekende op een bijeenkomst in de Rode Hoed het volgende op uit de mond van burgemeester Patijn: *"Annexatie van de rijkere randgemeenten werd eerder politiek niet geaccepteerd. Anders hadden we het wel gedaan. (...) De grote steden zijn arm, het gemiddelde inkomen daalt. Er is in het verleden veel gebouwd voor het armere deel van de bevolking. Dat was ook de wens van de bevolking. Koopkrachtige inwoners trokken weg. Nu kan de stad niet meer zelfstandig de ontstane problemen van werkloosheid en lage scholing aan"*, aldus Patijn. *"Nu doen de omliggende gemeenten vrijwillig mee aan de stadsprovincie. Die kans krijgt Amsterdam de komende twintig jaar niet nog eens, benadrukte de burgemeester"*.

De gemeente Eindhoven refereert in de nota *Stadsprovincie Eindhoven* uit 1996 aan de zogenaamde *"scheefheid tussen stad en rand"*



Gemeentearchief. Foto: Wim de Waard

die het gevolg is van een *"selectieve drainage (...) van de centrale stad naar de randgemeenten"*. *"Eindhoven raakt ten opzichte van de aangrenzende regiogemeenten steeds meer uit balans ten aanzien van bevolkingssamenstelling, gemiddeld inkomen, kwalitatieve samenstelling van de woningvoorraad, ontwikkeling werkgelegenheid en optredende werkloosheid"* Inkomensverschillen tussen gemeenten vormen vaak een argument voor de uitbreiding van het bestuurlijk territorium van grote steden. Dat was in het verleden niet anders. Enkele voorbeelden uit een eeuw annexatiegeschiedenis rond Amsterdam tonen dat aan.

HISTORIE

Stadsprovincies vormen in feite een eigentijds antwoord op de groei van steden over hun grenzen heen. Tot in de jaren twintig werd annexatie het geëigende antwoord geacht op deze problematiek. Vooral vanaf 1870 groei-

den de steden sterk. Amsterdam verdubbelde tussen 1870 en 1900 in bevolking van 250.000 naar 500.000 inwoners. In de binnenstad trad een enorme toename van de bevolkingsdichtheid op en de polders buiten de oorspronkelijke stadswal werden volgebouwd. Maar het grondgebied dat de gemeente Amsterdam ter beschikking stond, was beperkt. Vijfhonderd meter buiten de Singelgracht, iets ten zuiden van de huidige Ceintuurbaan en de Van Baerlestraat, begon de gemeente Nieuwer-Amstel. Amsterdamse voorzieningen werden gerealiseerd op het grondgebied van Nieuwer-Amstel. In 1865 werd het Rij- en Wandelpark (het latere Vondelpark) geopend dat zich voor de helft over het grondgebied van Nieuwer-Amstel uitstreckte. Ook het Concertgebouw en het Wilhelminagasthuis (gedeeltelijk) werden op het grondgebied van Nieuwer-Amstel gebouwd. Door de aanleg van het Vondelpark was een aantrekkelijke omgeving ontstaan. De woonbebouwing breidde

zich dan ook snel uit in de randgemeente. Ook langs de Amstel groeide Amsterdam over haar grenzen heen. Vanaf 1877 deed Amsterdam aanspraken op het noordelijk deel van Nieuwer-Amstel. Eén van de argumenten van de hoofdstad was gelegen in de verschillen in belastingdruk tussen beide gemeenten. In die pe-

landij voorgoed gaan beginnen met naburige gemeenten te annexeren en tal van duizenden Nederlanders te dwingen, om Amsterdammers te worden. De Garibaldische spitsvoerders, alsof Amsterdam al was een Staat in den Staat, durven al spreken van 'Amsterdamsch geld' wij Nederlanders kennen alleen Neder-

te vrezen voor het progressieve Amsterdamse belastingregime.

FISCALE CENTRALISATIE

Tot de jaren twintig werd annexatie beschouwd als oplossing voor lokale lastenverschillen. Aan het eind van de jaren twintig voelde de wetgever er echter weinig meer voor om de welgestelde forensen met de gemeentegrens achterna te blijven lopen. In plaats daarvan werd in 1929 met de Financiële Verhoudingswet het Gemeentefonds ingevoerd. De oplossing werd gezocht in fiscale herverdeling op nationaal niveau. Het eigen belastinggebied werd daarbij teruggebracht tot vijftig procent van de lokale inkomsten. Anno 1997 is zo'n zestien procent van de gemeentelijke inkomsten afhankelijk van lokale belastingen. Voor een stad als Amsterdam ligt dat cijfer op elf procent.

Met de recente wijziging in de Financiële Verhoudingswet per 1 januari 1997 wordt bij de gemeentefonds-uitkering in meerdere mate tegemoetgekomen aan de zwakke sociale structuur van de centrumgemeente en de aanwezigheid van centrumvoorzieningen. De wijziging resulteert aldus in een herverdeling tussen de 'rijke' rand en de 'arme' stad. Toch is het argument van de lusten en de lasten daarmee niet van de agenda verdwenen. Inkomensverschillen tussen gemeenten zullen immers altijd blijven bestaan. Bovendien merkte J. in 't Veld al in 1929 op dat een stelsel van volledige belastingegalitatie nou eenmaal niet verenigbaar is met de gemeentelijke autonomie.

**Jeroen van der Veer is als beleidsmedewerker onderzoek en informatie verbonden aan de Amsterdamse federatie van woningcorporaties. Dit artikel is gebaseerd op het proefschrift van de auteur: Omstreden Stadsgrenzen: een eeuw besluitvorming over annexaties en regionale besturen rond Amsterdam en Eindhoven.*

Literatuur

Externe Commissie Grote Stedenbeleid (1989), *Grote Steden Grote Kansen*. 's Gravenhage: Ministerie van Binnenlandse Zaken.

Gemeente Eindhoven (1996), *Stadsprovincie Eindhoven*. Eindhoven: Gemeente Eindhoven, Dienst Bestuursondersteuning.

Ministerie van Binnenlandse Zaken (1990), *Kabinetsstandpunt 'Bestuur en Stedelijke Gebieden; Bestuur op Niveau'* (Kamersluis 21062, Nr. 3). 's Gravenhage: SDU Uitgeverij.

Munster, M.D.M. van (1996), *De lusten en de lasten: grensperikelen en samenwerking tussen de gemeenten Nieuwer-Amstel (Amstelveen) en Amsterdam*. Amstelveen: Vereniging Historisch Amstelveen.

Sanders, J.M., m.m.v. H. J. Passtoors (1918), *Annexatieplannen in de agglomeratie Eindhoven*.

Veld, J. in 't (1929) *Nieuwe Vormen van decentralisatie*. Alphen aan den Rijn: Samsom.

Omstreden Stadsgrenzen: Een eeuw besluitvorming over annexaties en regionale besturen rond Amsterdam en Eindhoven, ISBN 90-5166-594-6, uitgeverij Eburon, Delft, tel: 015 - 213 1484.



Het voormalig raadhuis aan de Middenweg van de Watergraafsmeer. Foto: Wim de Waard

riode werd nog een aanzienlijk deel van de belastingen op lokaal niveau geheven. De belastingen lagen een stuk lager in Nieuwer-Amstel dan in Amsterdam. Veel Amsterdammers trokken daarom weg naar de randgemeente waar zij wel mee konden delen in de lusten - zij werkten in de stad, ze gingen er naar de schouwburg, en hun kinderen bezochten er het onderwijs-, maar niet hoefden mee te betalen aan de lasten - de armenzorg, de aanleg van de haven en andere infrastructuur die de gemeente Amsterdam moest dragen. Nieuwer-Amstel gedroeg zich volgens Amsterdam als parasitaire randgemeente. De gemeente Nieuwer-Amstel protesteerde fel tegen de Amsterdamse aanslagen op haar grondgebied. Het verzet tegen de annexatie verenigde zich onder de hoede van Pastoor J.W. Brouwers. Brouwers sprak over de "geld-dorst van de Amsterdamse gemeentekas" en de "grootmogendheidszucht van het gemeentebestuur". In het blad *De Amstelbode* waarover hij de redactie voerde, werd gespierde taal gebruikt tegen het "roofzieke Amsterdam": "Amsterdam, die oud-dwingeland in de tijden der Republiek, heeft zich in de laatste jaren in zulke monsterachtige onevenredigheid versterkt dat het hier nodig is de officiële cijfers te laten optreden." Brouwers refereerde daarop aan de gigantische bevolkingsaanwas die de gemeente Amsterdam in de decennia ervoor doorgemaakt had en vervolgde zijn betoog: "En dit Amsterdam wil nu zijn dwinge-

landsch geld, en alle gewaand Amsterdamsch geld dat geen Nederlandsch geld is, dat is valsche geld, het werk van valsche munters. Nu hebben eenige Amsterdammers goed gevonden een concert-gebouw te komen bouwen in de gemeente Nieuwer-Amstel; en nu het klaar is, heffen anderen het socialisten-lied aan en willen dat gedeelte met andere gedeelten van Nieuwer-Amstel langs sluwe wegen inpalmen, willen het annexeren." Als bewijs van de standvastigheid van de gemeente Nieuwer-Amstel kwam in 1892 een nieuw raadhuis gereed op de westelijke Amsteloevers. Het verzet van Nieuwer-Amstel mocht echter niet baten. Amsterdam werd in 1896 uitgebreid met het noordelijk deel van de gemeente, waaronder een deel van de huidige Pijp, Zuid, Oud-West en Oost.

In 1921 werd het Amsterdamse grondgebied meer dan verdrievoudigd. Ook bij die annexatie speelde de verdeling van lusten en lasten een rol. Als gevolg van de aanleg van de aanleg van tramlijnen naar het Gooi en Zandvoort hadden zich in de gemeenten Sloten en Watergraafsmeer veel Amsterdammers uit de middenklasse gevestigd. De lagere grondkosten in de randgemeenten oefenden een aantrekkingskracht uit op Amsterdammers. Sloten en Watergraafsmeer protesteerden tegen de annexatie, maar de arme agrarische gemeenten aan de noordzijde van het IJ (Buiksloot, Nieuwendam en Ransdorp) wilden juist bij Amsterdam gevoegd worden. Zij hadden immers niets

De Jordaan; verdeelde of gedeelde buurt?

De Jordaan, Amsterdams bekendste volksbuurt, veranderde van een armoedige, vervallen arbeidersbuurt in één van Amsterdams populairste woonbuurten. Een buurt waar zowel de huidige oorspronkelijke als nieuwe bewoners zich thuis lijken te voelen.

JANINE VAN ROOIJEN*

In het kader van de toenemende aandacht voor het stimuleren van een gemengde bevolkingssamenstelling in oude arbeidersbuurten, zoals blijkt uit verscheidene beleidsnotities (De Gedifferentieerde Stad, Woonverkenningen 2030), rijst de vraag hoe van elkaar verschillende groepen buurtbewoners daadwerkelijk samenleven?

Als gevolg van de publieke en private stadsvernieuwing van de laatste 25 jaar, lijken de voorwaarden voor een gemengde buurt in de Jordaan aanwezig te zijn. Particuliere koopwoningen, dure huuretages, stadsvernieuwingswoningen en de relatief goedkope oude kernvoorraad bestaan naast elkaar. Ook de stadsvernieuwingshuren zijn door huursubsidies nog redelijk betaalbaar, waardoor er in principe voor alle inkomensklassen woningen beschikbaar zijn. Zo op het eerste gezicht lijkt de Jordaan een gezellige en prettige woonbuurt te zijn voor een diverse mix van bewoners. Een onderzoek onder Jordaanbewoners dat werd gedaan in 1996/1997, wijst echter uit dat oorspronkelijke en nieuwe bewoners in de praktijk ieder hun 'eigen' Jordaan schijnen te hebben. Verschillen in cultuur en leefstijl brengen een verschillend gebruik van de buurt met zich mee.

DIVERSITEIT

Al voor de stadsvernieuwing startte, vertrokken Jordaangezinnen die hun situatie wilden verbeteren naar nieuw opgezette buitenwijken. De oorspronkelijke Jordaanbewoners die achter-



De oude en nieuwe bewoners van de Jordaan leven langs elkaar heen. Foto: Carolina Bonink

bleven in hun oude, veelal kleine woningen, kregen gezelschap van nieuwe bewoners. In eerste instantie waren dat veel studenten en kunstenaars die afkwamen op de relatief lage huren. De historische huizen, de aanwezigheid van lege bedrijfspanden en de binnenstedelijke lokatie maakten de buurt vervolgens zeer geschikt en gewild voor 'nieuwe' typen huishoudens. Zij verschilden van de oorspronkelijke bewoners vanwege hun hoge opleidingsniveau, al dan niet resulterend in een hoog beroepsniveau en een hoog inkomen. Daarnaast waren de nieuwkomers geen traditionele gezinnen, maar eerder jonge mensen, alleenstaanden en samenwonenden.

Vele particuliere panden zijn door hun toedoen opgeknapt en hun duidelijk van de oorspronkelijke bewoners verschillende leefstijl en

smaak heeft geleid tot een aanpassing van de buurtvoorzieningen. Vond je er vroeger ambachtelijke bedrijvigheid en vele buurtwinkels voor de dagelijkse benodigdheden, tegenwoordig huisvest de Jordaan een ruime keuze aan ateliers, interieurzaken, aparte kleding- en snuisterijenwinkels, kappers, cafeetjes en niet te vergeten een zeer divers aanbod aan restaurants. Het voorzieningenaanbod in de Jordaan lijkt voor elke smaak en portemonnee wat in huis te hebben, wat duidt op een diverse mix van bewoners. Ondanks de diversiteit aan bewoners en leefstijlen, tekenen zich onder de Jordaanbewoners duidelijk twee groepen af. Twee groepen die ideaal gezien zijn te typeren naar de betekenis die de buurt voor hen lijkt te hebben; de Jordaan als traditionele volksbuurt voor oorspronkelijke bewo-

ners en de Jordaan als 'mediterrane vrijetijdscorps' voor nieuwe bewoners.

VRIJETIJDSDORP

De in de minderheid geraakte groep oorspronkelijke bewoners ziet hun buurt als traditionele volksbuurt, waarbij gedeelde normen en waarden bijdragen aan de eigen identiteit waar men trots op is. Door de gemeenschappelijke achtergrond, humor en taal begrijpt men elkaar tenminste. Onderlinge hulp en het rekening houden met je buren staan hoog in het vaandel. Men is sterk op het sociale netwerk gericht en dan met name op de contacten op straat en in de buurtwinkels. De vrije tijd brengt men als het even kan het liefst door in het buurtje waar men is geboren en getogen, want daar voelt men zich thuis. Men is gehecht aan de mix van werken en wonen in de buurt, maar men heeft liever een goede viszaak dan weer zo'n eettentje.

De nieuwe bewoners zien de Jordaan in de eerste plaats als centrale woonlocatie met voor hun belangrijke stedelijke voorzieningen op loopafstand. Juist de combinatie van de rust uitstralende historische bebouwing en de levendigheid van restaurants en cafés trekt aan. Na het werk genieten van een drankje op een terrasje om de hoek, of een wandelingetje maken langs de leuke winkeltjes, draagt bij aan het gevoel van de Jordaan als vrijetijdscorps met mediterrane sferen. Men is gericht op de individuele, zelfbewuste en uiterlijke consumptiemogelijkheden in de Jordaan waarmee men zich door de 'juiste' smaak kan onderscheiden van andere nieuwkomers.

INTERACTIE

De verschillende betekenissen die men aan de buurt hecht komen niet alleen tot uitdrukking in specifieke consumptie-, vakantie- en uitgaanspatronen, maar bijvoorbeeld ook in het oordeel over de stadsvernieuwing en met name in de contacten met andere buurtgenoten. Door de duidelijk andere leefstijl, leven oorspronkelijke en nieuwe bewoners voor een groot deel langs elkaar heen, wat mede wordt versterkt door het vertekende beeld dat men van elkaar heeft. Zo hebben 'Jordanezen' al gauw overal last van en hebben 'Yuppen' geen interesse voor de buurt en haar bewoners. Toch hebben beide groepen buurtbewoners over het algemeen wel degelijk het beste voor met hun buurtgenoten en voelen zich, weliswaar ieder op eigen wijze, betrokken bij de buurt. Door verschil in smaak, leeftijd en met name het verschil in beschikbare tijd, bestaan er echter vaak minimale contacten tussen oorspronkelijke en nieuwe bewoners. Tweeverdierende jonge nieuwkomers en gepensioneerde oorspronkelijke bewoners hebben immers een heel andere dagindeling, waarvan de gevolgen in het volgende citaat worden geïllustreerd:

"Als ik dan van m'n werk thuiskom dan hoef ik ook niet nog een half uur staan te praten met m'n onderbuurvrouw. Ze is een geboren en getogen Jordanees, die houdt van een praatje ma-

ken, en ik vind praatjes maken niet erg, maar als ik 25 minuten sta dan denk ik: 'nou is het wel genoeg'. Dan kan je alleen door onbeleefd te worden weggan. Maar dat heeft met de tijd te maken denk ik. Als je zo weinig vrije tijd hebt, dan ga je prioriteiten stellen en bezoek je liever een vriendin die je lang niet hebt gezien." (nieuwe bewoner)

Door een verschillend dagschema komt men elkaar niet zo gauw tegen op straat, daarnaast hoeft men elkaar ook niet tegen te komen. Er is in de Jordaan voor vrijwel iedere smaak een passend café te vinden; van Jordaanse koffiehuis tot modern bruin café. Toch zijn juist de cafés wél juist de plaatsen waar men met andere bewoners in contact komt. Ondanks tekenen van verbuuring in cafés, maar ook op straat of op de trap (weliswaar door het maken van de hoogstnodige trapafspraken) lijken oorspronkelijke en nieuwe bewoners ieder voornamelijk in hun eigen wereld te leven. Men begrijpt elkaar niet en heeft elkaar weinig te bieden:

"Die mensen die erbij zijn gekomen, dat is een groep op zich. Die komen, ik zal niet direct zeggen ze komen niet tussen ons, ja, ze komen wel tussen ons; wij zijn heel makkelijk, maar

met betrekking tot het wonen bestaat, blijkt onder de oppervlakte heel wat onbegrip en onmin te ontdekken. De duidelijk van elkaar gescheiden werelden wijzen niet direct op een sterk geïntegreerd samenleven tussen oorspronkelijke en nieuwe Jordaanbewoners. Het op deze wijze min of meer vreedzaam naast elkaar leven lijkt voor beide groepen Jordaanbewoners echter geen onoverkomelijk probleem te zijn; men heeft toch weinig met elkaar op. Het onvermijdelijke veranderen van buurten gaat immers vrijwel altijd gepaard met tegenstellingen tussen oorspronkelijke en nieuwe bewoners. Het gros van de nieuwe Jordaanbewoners vindt de wijze van samenleven prima in de buurt. Men hecht er belang aan zich vrij te kunnen voelen zonder verplichtingen aan buurtgenoten. Maar de steeds verdergaande veranderingen in de buurt worden door de oorspronkelijke bewoners wél als bedreiging voor hun manier van leven ervaren en zorgen voor sociale spanningen.

De Jordaan is vrij, maar er bestaan wel spelregels en die voelen nieuwkomers vaak niet aan. Door de toeloop van steeds meer nieuwe bewoners met een andere mentaliteit raken de oorspron-



Ontmoetingsplaats van Jordaanbewoners op de hoek van de Noordermarkt. Foto: Carolina Bonink

wij komen niet tussen hun! Want mijn buren hiernaast, zij is dan onderwijzeres, en hij is ook wat bijzonders, maar die knikken ons amper-tjes goeiendag. Nou, en als je dan ziet, maar dat maken ze zelf uit, dat het een rommel in de tuin is en dat het een vreselijke bende in huis is. Als zij thuiskomt gaat ze lekker met een wijntje en een sigaretje in de tuin zitten. Moeten mensen allemaal voor hun eigen weten, maar als ze gewoon leuk en aardig tegen ons zouden praten, dan zouden ze er misschien bij gaan horen." (oorspronkelijke bewoner)

INTEGRATIE

In de ogenschijnlijk zo gemengde Jordaan waar onder vrijwel alle bewoners grote tevredenheid

kelijke bewoners in de minderheid en hebben ze veranderingen in de buurt niet meer in de hand. De waarde van de buurt ligt voor hen grotendeels in het verleden. Hierin ligt een groot contrast met de waarde die de buurt voor veel nieuwe bewoners heeft. Deze ligt in de toekomst en heeft alles te maken te hebben met een beoogde status en verwezenlijking van een bepaalde leefstijl. Zien de oorspronkelijke bewoners een schoon trappenhuis en mooie gordijnen als visitekaartje, voor de nieuwe bewoners is dat de buurt en het zorgvuldig ingerichte huis.

*Janine van Rooijen studeerde sociale geografie aan de Universiteit van Amsterdam. Dit artikel is gebaseerd op haar doctoraalscriptie *Dorp op stand of dorp in opstand? een onderzoek naar de betekenis van wonen en samenleven onder oorspronkelijke en nieuwe Jordaanbewoners*.

REGIONALE DATA

Het regionaal-economisch beleid staat sterk in de belangstelling. Er komen steeds meer gegevens op regionaal niveau beschikbaar, waar organisaties als het CBS, de Kamers van Koophandel en LISA zich meer op zijn gaan richten. Als gevolg daarvan worden de mogelijkheden voor kwantitatief onderzoek groter. De publikatie "Regionale data: vraag, aanbod en toepassing" geeft een overzicht van het aanbod van regionaal-economische gegevens door de belangrijkste aanbieders ervan. Daarnaast wordt ingegaan op de toepassingsmogelijkheden van deze gegevens. Het boek sluit af met een korte bespreking van de diverse databronnen en gaat in op de wensen van de gebruikers van regionale data voor de toekomst.

W. de Graaf en F. Boekema (red), Regionale data: vraag, aanbod en toepassing
ISBN: 90 232 3313 Prijs: f39,50

PLANOLOGISCHE DISKUSSIEDAGEN

De Planologische Diskussiedagen 1998 stellen de veranderende betekenis van water in de ruimtelijke or-



Verskillende dimensies van omgaan met water komen samen.
Bron: Stichting Planologische discussiedagen

dening centraal. Hoewel vroeger het water nog als vijand werd gezien, kenmerkt de actuele ruimtelijke planning zich door een toenemend aantal plannen met, in, voor en aan het water. Er kan vanuit verschillend de invalshoeken naar het water wor-

den gekeken. Zo wil de ecologische benadering water met rust laten, de economische benadering wil water benutten. Water als discussiethema heeft, kortom, vele dimensies. Tijdens de discussiedagen zullen drie thema's aan de orde komen. In de ochtend van de eerste dag staat de economische betekenis van water centraal. In de middag wordt de aandacht gericht op achtereenvolgens het ruimtelijk ontwerpen met water en de stelling dat nieuw land kan zorgen voor de oplossing van problemen op het oude land. De tweede dag is een open discussiemarkt waarin papers van deelnemers zullen worden besproken.

Planologische Diskussiedagen: 14 (Maastricht) en 15 (World Trade Center) mei 1998 te Rotterdam. Voor informatie en aanmeldingsformulieren: secretariaat Stichting Planologische Diskussiedagen, Stevinweg 1, Kamer 2.05 Postbus 5048, 2600 GA Delft. Tel: (015)-2785263

VINEX

Momenteel wordt er veel gebouwd in het Knoop punt Arnhem-Nijmegen (KAN). Deze woningbouw vindt echter voor het overgrote deel plaats op lokaties buiten de steden Arnhem en Nijmegen. In plaats van woningbouw op de VINEX-lokaties Schuytgraaf/Driel-Oost bij Arnhem en Waalsprong bij Nijmegen, wordt in een hoog tempo gebouwd in omliggende gemeenten. Ook toekomstprognoses wijzen uit dat deze ontwikkeling door zal zetten. Deze ontwikkeling staat hiermee haaks op het VINEX-verstedelijkingsbeleid van het Rijk. Bovendien vormt het een bedreiging voor de ontwikkeling van de VINEX-lokaties in de regio. Deze conclusie wordt getrokken door planologen van de Katholieke Universiteit Nijmegen in het rapport 'Het KAN niet alleen, tussenevaluatie van het VINEX-uitvoeringsconvenant Stedelijk Knoop punt Arnhem-Nijmegen, 1995'. De auteurs pleiten daarom voor een strikter beleid voor woningbouw in het KAN gebied. Woningbouw in omliggende gemeenten dient beperkt te worden zodat het verstedelijkingsbeleid meer kans van slagen heeft.

Voor nadere informatie is contact op te nemen met drs. M.G.J. Ganzevles, School voor Omge-

vingswetenschappen van de Katholieke Universiteit Nijmegen, Postbus 9108, 6500 HK Nijmegen. Fax: (024) 3611841

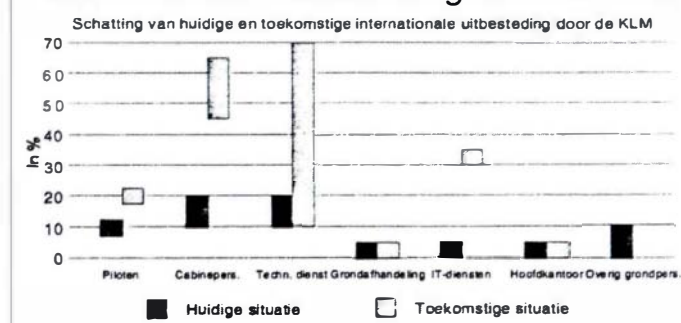
SCHIPHOL

Door de wetenschapswinkel voor Economie van de Rijksuniversiteit Groningen zijn twee onderzoeken

KINDEREN IN DE STAD

De drukke en vervuilde stad wordt vaak gezien als een ongeschikte verblijfplaats voor kinderen. Ondanks verbeteringen in het leefklimaat van steden door processen van gentrification en stedelijke vernieuwing, ondervinden kinderen een steeds

Internationale uitbesteding door de KLM



Grafiek op persbericht RUG. Bron: RUG

verricht naar de werkgelegenheidseffecten van mainport Schiphol. Het eerste heeft de betekenis van de groei van de luchthaven voor distributiebedrijven geconcretiseerd. Bij een groot aantal van in totaal 44 distributiebedrijven blijkt er geen samenhang te zijn tussen intercontinentale groei en krimp van de luchthaven en de ontwikkeling van omzet, winst en werkgelegenheid van het bedrijf. In het tweede onderzoek is de werkgelegenheid bij de KLM nader geanalyseerd en is voor het eerst een inventarisatie gemaakt van de mogelijke toekomstige internationale uitbesteding door de KLM. Op basis van de meningen van zeven luchtvaartdeskundigen is geschat dat de uitbesteding vrijwel kan verdrievoudigen (van 9,6 procent naar 27,3 procent). Een groter deel van de werkgelegenheid bij de KLM vloeit dan weg naar het buitenland. Onderzoeken die hier geen rekening mee houden komen uit op een te hoge Nederlandse werkgelegenheidsgroei. Kortom, bij de heersende opvattingen over positieve economische effecten van Schiphol zijn naar aanleiding van deze studies grote vraagtekens te plaatsen.

Beide rapporten zijn verkrijgbaar bij de Wetenschapswinkel voor Economie van de Rijksuniversiteit Groningen, tel: (050) 3633754

grotere beperking in het vrij gebruiken van de openbare ruimte. Verkeersdrukke en angst voor toeneemende onveiligheid liggen hier onder meer aan te grondslag. In het boek *Growing up in a urban landscape* staat de inrichting van de stedelijke leefomgeving ten behoeve van kinderen en volwassen centraal. In het eerste deel wordt ingegaan op de beperkingen die kinderen worden opgelegd vanuit hun stedelijke woonmilieu. Het tweede deel behandelt de voorkeuren van kinderen. In het derde deel staan ruimtelijke inrichtingsaspecten centraal. Het laatste deel tenslotte behandelt de verschillen tussen kinderen van een verschillende etnische achtergrond. Bijdragen worden geleverd door auteurs uit acht verschillende westerse landen.

Growing up in a urban landscape, R. Camstra (ed.) ISBN: 90-232-32631 Van Gorcum en Comp. B.V. Postbus 43, 9400 AA, Assen

REGIE VAN DE STAD

In het Nederlands Architectuurinstituut (NAI) te Rotterdam is tot en met 5 april 1998 de tentoonstelling 'De regie van de stad' te bezichtigen. De tentoonstelling geeft een overzicht van de hoogtepunten in de stedenbouw na 1900 en de stand van

zaken rond het jaar 2000 in de grote stedelijke gebieden van Europa. Gepresenteerde ideeën uit het verleden zijn onder meer de tuinstad van Ebenezer Howard en de Ville Radieuse van Le Corbusier. Aan de hand van vierentwintig grote steden wordt er verder een idee gegeven van de stedenbouwkundige geschiedenis in Europa. De huidige stand van zaken wordt naar voren gebracht met recente ontwerpen voor de toekomst van Parijs (de uitbreiding rond het vliegveld Roissy-Charles de Gaulle), Berlijn (de reconstructie van het stadsgebied waar vroeger de grens tussen Oost en West liep) en de stedelijke regio's de Randstad en het Roergebied. De tentoonstelling vormt het meest beeldbepalende element van de Cor van Eesteren Manifestatie '97, waarmee de Van Eesteren-Fluck & en van Lohuizen Stichting in samenwerking met de Technische Universiteit Delft, de Bond van Nederlandse Stedenbouwkundigen en Planologen en de NAI duidelijk willen maken welke consequenties stedenbouwkundige activiteiten hebben voor het functio-



Voorkant folder Regie van de stad. Bron: NAI

neren van de samenleving. In dit meerjarige project zal vooral de toekomst van de stedenbouw als discipline aan de orde worden gesteld.

Informatie over de Cor van Eesteren Manifestatie is te verkrijgen bij het Nederlandse Architectuurinstituut, Museumpark 25, 3015 CB Rotterdam, tel. (010) 4401200, email: info@nai.nl, internet: <http://www.nai.nl>

DUURZAAM BOUWEN

Continuïteit, een nog intensievere samenwerking met de markt en een aantal nieuwe, resultaatgerichte projecten. Dat zijn de hoofdlijnen van het 'Tweede Plan van Aanpak Duurzaam Bouwen'. Belangrijke nieuwe inhoudelijke accenten zijn

de aanpak van de bestaande woningvoorraad, het betrekken van consumenten bij het beleid en meer aandacht voor de grond-, weg- en waterbouw, de utiliteitsbouw en de stedenbouw. De nationale pakketten met landelijke uniforme maatregelen voor duurzame nieuwbouw en renovatie worden gehandhaafd. De invloed van de consument op de inhoud ervan wordt vergroot; daarvoor moeten duurzaam gebouwde woningen ook aantrekkelijker voor de markt worden. Het aantal duurzame nieuwbouwwoningen moet stijgen van vijftien procent in 1996 tot tachtig procent in het jaar 2000. Ook voor de utiliteitsbouw, de stedenbouw en de grond-, weg- en waterbouw zullen soortgelijke pakketten ontwikkeld worden, die er voor moeten zorgen dat het aspect duurzaamheid zoveel mogelijk bij ontwerp, bouw en beheer worden meegenomen. Voor de uitvoering van het Tweede Plan is op de VROM-begroting vijftig miljoen gulden uitgetrokken.

ARCAM OP INTERNET

Het Architectuur Centrum Amsterdam (ARCAM) heeft een site geopend op internet. Er is informatie te vinden over de tentoonstellingen in de ARCAM galerie, de discussies, de projecten en publicaties. Met behulp van een link kan gekeken worden naar de digitale versie van de ARCAM kaart in Transparant Amsterdam. Daarnaast is voor deze site een aantal nieuwe componenten ontwikkeld; een database voor architectuurdocumentatie, en de zogenaamde 'mini-presentaties'. De architectuurdocumentatie (in opbouw) biedt informatie over Amsterdamse gebouwen van na 1940. De mini is een on-line presentatie van een actueel onderwerp uit de Amsterdamse architectuur, stedenbouw en/of landschapsarchitectuur. De eerste mini is gewijd aan het werk van landschapsarchitect Alle Hoser.

Het adres is: <http://www.arcam.nl>

GIS IN RUIMTELIJK ONDERZOEK

Onder redactie van P. Hendriks en H. Ottens is het leerboek *Geografische Informatie Systemen (GIS) in ruimtelijk onderzoek* verschenen. Het boek is bedoeld als eerste kennismaking met GIS en richt zich specifiek op studenten in het hoger onderwijs, bij sociale en fysieke geografie, ruimtelijke economie, planologie en milieukunde. Het boek begint met de 'wat is GIS?'-vraag. Vervolgens wordt nader ingegaan op verschillende ruimtelijke modellen, het structureren

van ruimtelijke informatie en het gebruik van gegevens binnen een GIS. Voor de daadwerkelijke productie van een kaart wordt de betekenis van kaarten en de analysemogelijkheden in GIS behandeld. Het boek wordt afgesloten met het voorbeeld van een GIS-toepassing in de landschapsecologie en een hoofdstuk over de toekomst van GIS: de wereld van GIS wordt wijder en weidser. Het uiteindelijke doel is dat onderzoekers die ruimtelijke gegevens gebruiken meer inzicht in en vat op de ruimtelijke werkelijkheid krijgen. **Geografische Informatie Systemen in ruimtelijk onderzoek, redactie: P. Hendriks en H. Ottens, uitgeverij: van Gorcum, Assen, prijs: f55,-, ISBN 90 232 3233**

BOMEN OVER WONEN

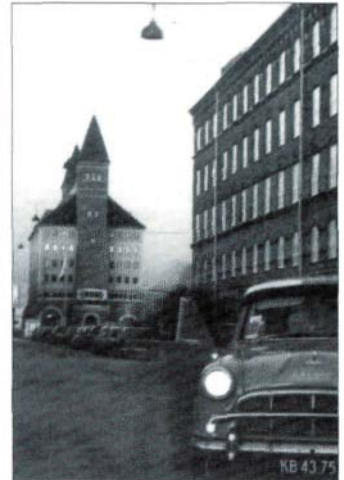
Mensen verhuizen omdat ze in een ander huis of omgeving willen wonen, omdat er een verandering is in de persoonlijke sfeer, of voor werk of studie. Verschillende verhuismotieven hebben een enorme invloed op de voorkeuren. Ook het aanbod in het zoekgebied speelt een grote rol. Met behulp van een beslissingsboom is de sterkte van de verschillende voorkeuren in onderlinge samenhang vast te stellen en is in te schatten welk type woningen de consument geschikt vindt. Sociaal-geograaf drs. R. Goetgeluk vroeg in 1993 woningzoekers in de regio's Utrecht en Arnhem naar hun voorkeuren. Hij volgde gedurende een jaar deze woonconsumenten om de voorspellende waarde empirisch vast te stellen. Aangetoond werd dat de sterktes van de verschillende voorkeuren conform de verwachtingen niet los van elkaar gemodelleerd mogen worden. Het keuzemodel scoorde echter minder goed omdat de grenzen die mensen stellen aan bijvoorbeeld de maximale koopprijs, nog vager zijn dan verwacht. Aanpassingen aan het model zijn volgens de promovendus Goetgeluk wel nodig zodat de afstemming tussen vraag en aanbod op de woningmarkt beter voorspeld kan worden.

Bomen over wonen; woning-marktonderzoek met beslissings-bomen, R. Goetgeluk. Uitgave: Utrecht, Knag/Faculteit Ruimtelijke Wetenschappen Universiteit Utrecht. Prijs: f38,50 (incl. portokosten), ISBN 90-6809-255-3. Te bestellen bij NGS, Postbus 80123, 3508 TC Utrecht.

HET KEREND TIJ

In onbruik geraakte havengebieden fascineren sinds de jaren tachtig een specifieke groep mensen. Door hun gesloten voorkomen lijken havenge-

bouwen onverbiddelijk maar zijn ze juist uitdagend voor aspirant-bewoners. In deze panden ontstaan als vanzelf de meest uiteenlopende woon- en werkvormen, waarbij de 'maakbaarheid' van het gebied inspireert tot steeds weer nieuwe ideeën. De tweetalige publikatie 'Het Kerend Tij' brengt de aantrek-



Frihavnen in Kopenhagen. Foto: Willem Vermaasse

kingskracht van oude havengebieden met prachtige foto's en verhalen over hergebruik in beeld. Tegelijkertijd is het boek een pleidooi voor een regeneratieproces waarbij gebruikers de ontwikkeling van hun omgeving mede bepalen. Aan de hand van voorbeelden in de steden Dublin, Liverpool, Bristol, Amsterdam, Odense, Kopenhagen, Rostock en Szczecin wordt de rol van de gebruiker bij de herontwikkeling van havenpanden in Noord-West Europa beschreven. Overeenkomsten in alle steden zijn de publiek-private samenwerking van waaruit steeds naar nieuwe manieren wordt gezocht om een stedelijk milieu te creëren. Toch is er internationaal een kentering waarneembaar waarin kunstenaars en mensen die hun eigen werk scheppen het voortouw gaan nemen. Het gaat volgens hen niet om het geld verdienen aan de panden, maar in de panden, waardoor ook minder draagkrachtigen kunnen deelnemen aan het regeneratieproces. Amsterdam lijkt in deze ontwikkeling een kleine voorsprong te hebben op de andere steden.

Het Kerend Tij (The Turning Tide), P. Buchel, B. Hogervorst en W. Vermaase, ISBN: 90-70459-15-9 Prijs: f49,50 Te bestellen bij: De Appelbloesem Pers, Van Diemenstraat 410, 1013 CR Amsterdam, tel. 020-6258859

PLANNING EN BELEID

Auteur: E. Marsman

Titel: Gebiedsgericht beleid in de provincie Gelderland: de uitwerking van het gebiedsgerichte beleid aan de hand van Wcl- en Bgm-projecten.

Inlichtingen: Landbouw Universiteit Wageningen, Ruimtelijke Planvorming.

Auteur: M. Schilder

Titel: Samenwerking? Er zijn grenzen! Een inventariserende studie naar de praktijk van Duits-Nederlandse samenwerking op het terrein van de ruimtelijke ordening

Inlichtingen: Landbouw Universiteit Wageningen, Ruimtelijke Planvorming.

Auteur: M. Raemaekers

Titel: Boerenwijsheid in omgevingsplanning en -beleid: een verkenning van de bruikbaarheid van de bedrijfsstijlenbenadering bij het maken van een ruimtelijk plan

Inlichtingen: Landbouw Universiteit Wageningen, Ruimtelijke Planvorming.

Auteur: M. Doove

Titel: De paradox van de compacte stad en 'wat dies meer zij'; het project 'Stad en Milieu' van het ministerie van VROM: een medicijn voor de groeiende compacte stadsproblematiek?

Inlichtingen: Faculteit Beleidswetenschappen, Katholieke Universiteit Nijmegen

Auteur: P. Gering

Titel: De verstedelijking van de regio Twente; een onderzoek naar de uitwerking van het nationale verstedelijkingsbeleid in de regio Twente en de mogelijkheden voor toekomstige verstedelijking

Inlichtingen: Faculteit Beleidswetenschappen, Katholieke Universiteit Nijmegen

Auteur: M. van der Klauw

Titel: Op weg naar een Europees stedelijk beleid: Nederland als voorbeeld

Inlichtingen: Faculteit Beleidswetenschappen, Katholieke Universiteit Nijmegen

Auteur: S. Peters

Titel: Utrecht van droom naar daad; structuurplanning in een dynamische samenleving

Inlichtingen: Faculteit Beleidswetenschappen, Katholieke Universiteit Nijmegen

WONEN EN BOUWEN

Auteur: E. de Joode

Titel: Een goede buur is beter dan een verre vriend. Een onderzoek naar burenoverlast in

Bouwlust / Vrederust.

Inlichtingen: Instituut voor Sociale Geografie, UvA.

Auteurs: L.A.W. van Berkel, A.E. Roewekamp en K.E.C. de Vries

Titel: Landschap om te wonen: een onderzoek naar de verschillende manieren om woonwijken op basis van het landschap te ontwerpen.

Inlichtingen: Landbouw Universiteit Wageningen, Ruimtelijke Planvorming.

Auteur: C. Carelse

Titel: Wijkgericht werken aan 'schoon, heel en veilig'. Hoe? Zo! Een onderzoek naar de leefbaarheid van de naoorlogse woonwijk Presikhaaf te Arnhem

Inlichtingen: Faculteit Beleidswetenschappen, Katholieke Universiteit Nijmegen

Auteur: M. van Veghel

Titel: Verkoop van huurwoningen; een bijdrage tot herdifferentiatie van de woningvoorraad

Inlichtingen: Faculteit Beleidswetenschappen, Katholieke Universiteit Nijmegen

Auteur: G.A. Venrooij

Titel: Provinciale sturing voor stromen in de voorraad? Een onderzoek naar de effecten van nieuwbouw op de omvang en samenstelling van verhuisc bewegingen

Inlichtingen: Faculteit Beleidswetenschappen, Katholieke Universiteit Nijmegen

VERKEER EN VERVOER

Auteur: E. Haasbroek

Titel: Mogelijkheden tot samenwerking tussen de Amsterdamse haven en luchthaven Schiphol.

Inlichtingen: Instituut voor Sociale Geografie, UvA.

Auteur: R. 't Hoen

Titel: Parkeren bij het HST-station Arnhem; parkeerbeleid en transferia als alternatief voor parkeerplaatsen in 2015

Inlichtingen: Faculteit Beleidswetenschappen, Katholieke Universiteit Nijmegen

Auteur: K.J.W. de Jong

Titel: Vervoermanagement: sturing in een complexe en dynamische beleidasomgeving

Inlichtingen: Faculteit Beleidswetenschappen, Katholieke Universiteit Nijmegen

Auteur: F. Koster

Titel: Tussen wal en schip; een onderzoek naar de ruimtelijke en functionele ontwikkeling van het multimodaal goederenknooppunt Valburg

Inlichtingen: Faculteit Beleidswetenschappen, Katholieke Universiteit Nijmegen

Auteur: M. Kouwenberg

Titel: Regionaal op de rail in Noord-Brabant?! Een inventariserend onderzoek naar mogelijkheden van interregionaal railvervoer in de toekomst

Inlichtingen: Faculteit Beleidswetenschappen, Katholieke Universiteit Nijmegen

MILIEU EN NATUURBEHEER

Auteur: M. Groenewegen

Titel: Het beschermen van kwetsbare gebieden in drie Gelderse gemeenten

Inlichtingen: Landbouw Universiteit Wageningen, Ruimtelijke Planvorming

Auteur: A. Straathof

Titel: De positie van het gebiedsgericht milieubeleid: aangrijpingspunt voor interne en externe integratie binnen het provinciaal milieubeleid

Inlichtingen: Landbouw Universiteit Wageningen, Ruimtelijke Planvorming

Auteur: A. Hermans

Titel: Ecologisch verantwoorde stedelijke ontwikkeling, naar een bruikbare strategie?

Inlichtingen: Faculteit Beleidswetenschappen, Katholieke Universiteit Nijmegen

Auteur: K.F. Thijsen

Titel: Zicht op milieubeleid; de perspectieven en toetsing van de monitoringssystematieken van het IPO, de VNG en het DUIV aan wetenschappelijke en methodologische criteria

Inlichtingen: Faculteit Beleidswetenschappen, Katholieke Universiteit Nijmegen

Auteur: A.W. de Boer

Titel: Natuur in ontwikkeling. Een onderzoek naar de opkomst van natuurontwikkeling

Inlichtingen: Instituut voor Sociale Geografie, UvA

TOERISME EN VRIJE TIJD

Auteur: E.A. de Winter

Titel: Kunstsibanen als grootstedelijke voorziening. Een onderzoek naar de lokatie van kunstsibanen in Nederland en de typologie van de kunstsibaan-skiër.

Inlichtingen: Instituut voor Sociale Geografie, UvA.

Auteur: M. Hamelink

Titel: De vrijetijdsbesteding en integratie van Turkse gezinnen in Enschede

Inlichtingen: Landbouw Universiteit Wageningen, Ruimtelijke Planvorming

Auteur: T. Vermue

Titel: The social, economic and environmental impact of Center Parcs on the British tourism market: the first ten years

Inlichtingen: Landbouw Universiteit Wageningen, Ruimtelijke Planvorming

Auteur: M.S.P. Damen

Titel: Wilde dieren in de stad: het verband tussen de natuurvisie en het design van dierentuinen

Inlichtingen: Landbouw Universiteit Wageningen, Ruimtelijke Planvorming

Auteurs: E. Kolleman en R. Zeevat

Titel: Economische betekenis van recreatie in de woonomgeving

Inlichtingen: Landbouw Universiteit Wageningen, Ruimtelijke Planvorming

LANDELIJKE GEBIEDEN

Auteur: M.H.J.C. van Doremaele

Titel: Door de actoren het bos niet meer zien: afstemmingsproblemen in de beleidsprocessen rond bosaanleg op landbouwgronden in de provincies Groningen en Drenthe; cases in de gemeenten Stadskanaal en Borger.

Inlichtingen: Landbouw Universiteit Wageningen, Ruimtelijke Planvorming.

Auteur: C. Lammerts

Titel: Marktwerking in de Rotterdamse buitenruimte; een onderzoek naar de vraag naar en het aanbod van groen en recreatieve voorzieningen in de Rotterdamse buitenruimte.

Inlichtingen: Landbouw Universiteit Wageningen, Ruimtelijke Planvorming

Auteur: A. Daalderop

Titel: Natuurbeleid: een geschikte partner? Externe integratie van de EHS in het ruimtelijk beleid in het landelijk gebied

Inlichtingen: Faculteit Beleidswetenschappen, Katholieke Universiteit Nijmegen

Auteur: A. de Feijter

Titel: Dorpen in beweging; een onderzoek naar de gevolgen van de ruimtelijke ontwikkeling van dorpen in het Gelderse Rivierengebied in de afgelopen 50 jaar voor de ruimtelijke structuur van die dorpen.

Inlichtingen: Faculteit Beleidswetenschappen, Katholieke Universiteit Nijmegen

Auteur: E. Geerdink

Titel: Vernieuwing in het kwadraat; een onderzoek naar bestuurlijke vernieuwing in het kader van plattelandsvernieuwing

Inlichtingen: Faculteit Beleidswetenschappen, Katholieke Universiteit Nijmegen

OVERIGE STUDIES

Auteur: N. Kraakman

Titel: Aanpak van bodemverontreiniging in Nederland: van multifunctionaliteit naar actief bodembeheer

Inlichtingen: Landbouw Universiteit Wageningen, Ruimtelijke Planvorming

Auteur: D. Coolen

Titel: Het winkelapparaat van de Zutphense binnenstad, nu en in de toekomst; ontwikkeling van een strategische visie op het winkelapparaat van de binnenstad van Zutphen

Inlichtingen: Faculteit Beleidswetenschappen, Katholieke Universiteit Nijmegen

Auteur: B. Heijman

Titel: De relatie tussen bedrijf en omgeving; een typering van het lokale bankwezen vanuit economisch-geografisch perspectief

Inlichtingen: Faculteit Beleidswetenschappen, Katholieke Universiteit Nijmegen

Auteur: V.J. de Klein

Titel: Informatietechnologie en ruimtelijk-economische ontwikkeling: stand van zaken en perspectieven omtrent industrie, beleid en regio

Inlichtingen: Faculteit Beleidswetenschappen, Katholieke Universiteit Nijmegen

Auteur: M.J.W. Brederoo

Titel: Het gebruik van raadgeleg-GIS t.b.v. de wet Waardering Onroerende Zaken.

Inlichtingen: Faculteit Ruimtelijke Wetenschappen, Universiteit Utrecht.

Auteur: M. van Leeuwen

Titel: De geografie van mobiele telefonie. Ruimtelijke Analyse van mobiel telefoonverkeer met behulp van het geografische informatiesysteem TIGER en het Cascade GIS diffusiemodel

Inlichtingen: Instituut voor Sociale Geografie, UvA

ADRESSEN

Prof. mr. N.G. Piersonbibliotheek, Faculteit Ruimtelijke Wetenschappen, Universiteit van Amsterdam, Roetersstraat 5, 1018 VZ Amsterdam, 020-5255820

Vakgroep Ruimtelijke Economie, faculteit der Economische Wetenschappen en Econometrie, Vrije Universiteit Amsterdam, De Boelelaan 1105, 1081 HV Amsterdam, 020-4446090

Bibliotheek Sociologie, Universiteit van Amsterdam, Oude Hoogstraat 24, 1012 CE Amsterdam, 020-5252224

Stichting Belegging en Vastgoed Documentatiecentrum, Wibautstraat 129, 1091 GL Amsterdam, 020-6681031

Mediatheek Internationale Agrarische Hogeschool Larenstein, Postbus 9001, 6880 GB Velp, 026-3695695

Nationale Hogeschool voor Toerisme en Verkeer, sector Toerisme en Vrije Tijd, mgr. Hopmansstraat 1, 4800 DX Breda, 076-5302203

Nationale Hogeschool voor Toerisme en Verkeer, sector Verkeer, Planologie en Logistiek, Postbus 3991, 4800 DZ Breda, 076-5302203

Bibliotheek faculteit der Ruimtelijke Wetenschappen, Rijksuniversiteit Groningen, Zernikecomplex, Landleven 5, Postbus 800, 9700 AV Groningen, 050-3633918

Vakgroep Algemene Economie, faculteit der Economische Wetenschappen, Rijksuniversiteit Groningen, Postbus 800, 9700 AV Groningen, 050-3633728

Bibliotheek faculteit Beleidswetenschappen, Vakgroep Sociale Geografie, Katholieke Universiteit Nijmegen, Thomas van Aquinostraat 5, Postbus 9044, 6500 KD Nijmegen, 024-3612101

Bibliotheek Economisch Geografisch Instituut, Erasmus Universiteit Rotterdam, Burgemeester Oudlaan 50, 3062 PA Rotterdam, Postbus 1738, 3000 DR Rotterdam, 010-4081459

Werkgroep Vrijtijds wetenschappen, faculteit Sociale Wetenschappen, Katholieke Universiteit Brabant, Postbus 90153, 5000 LE Tilburg, 013-4622208

Vakgroep Regionale Economie, faculteit Economische Wetenschappen, Katholieke Universiteit Brabant, Postbus 90153, 5000 LE Tilburg, 013-4662019

Bibliotheek Ruimtelijke Wetenschappen, Centrum Uithof, Rijksuniversiteit Utrecht, Heidelberglaan 2, 3584 CS Utrecht, 030-2532099

Hogeschool Utrecht, Sector Bouwnijverheid, studierichting Ruimtelijke Ordening en Planologie, Vondellaan 2, 3521 GD Utrecht, 030-2890514

Bibliotheek De Dreijenborch, Landbouwwuniversiteit Wageningen, Ritzema Bosweg 32a, 6703 AZ Wageningen, 0317-482142

Bibliotheek De Hucht, Landbouwwuniversiteit Wageningen, Gen. Foulkesweg 13, 6703 BJ Wageningen, 0317-483479

De SISWO/NVMC organiseren op 16 en 17 april 1998 de

SOCIAAL-WETENSCHAPPELIJKE STUDIEDAGEN 1998

Op donderdag 16 en vrijdag 17 april 1998 vinden de 8e Sociaal-Wetenschappelijke Studiedagen plaats;

vanouds de markt voor recent onderzoek en de plaats voor indringende discussies.

Nieuw is de locatie: De Rode Hoed en De Bruynvis, beide aan de Keizersgracht in Amsterdam.

Onderzoekers, verbonden aan onderzoeksinstituten, komen om hun werk te presenteren aan het wetenschappelijk forum. Ook anderen gebruiken de studiedagen om verslag uit te brengen over hun recente onderzoek, om redacties van tijdschriften te attenderen op hun werk, en om reacties van collega's te krijgen op nieuwe inzichten en voorstellen. Bezoekers krijgen de unieke kans om zich in vogelvlucht een beeld te vormen van lopend onderzoek, nieuwe inzichten en nieuwe thema's.

HET PROGRAMMA

De plenaire sessie op donderdagochtend is gewijd aan een gesprek tussen geleerden van drie generaties: prof. dr. A.J.F. Köbben, prof. dr. S. Stuurman en prof. dr. G.B.M. Engbersen. Zij spreken over het thema *De 'advocatisering' van de wetenschap*.

Voorzitter is dr. B.E. van Vucht Tijssen.

De papersessies zijn verdeeld in hoofdstromen met als thema's arbeid, bestuur & beleid, wetenschap & methodologie, etniciteit & minderheden, huishouden & gezin, onderwijs, de organisatie van de bezetting, sociale ongelijkheid, milieu, cultuur & identiteit, vrije tijd, stad & buurt, en Europa, onttovering en betovering in de moderne wereld.

Tussen de bedrijven door zijn er vergaderingen van NVMC, NSV en andere beroepsverenigingen.

Op vrijdagmiddag is vanaf 14.30 uur de grote zaal van De Rode Hoed het toneel voor discussies over de relatie tussen sociale wetenschap en andere disciplines. Thijs Goldschmidt, Jaap van Heerden en Pieter Muysken zullen in debat gaan met sociologen en antropologen over de inspiratie die biologie, psychologie en taalwetenschap te bieden hebben. Jan Abbink en Johan Goudsblom hebben al toegezegd aan dit debat te zullen deelnemen. Gespreksleider is Jan Willem Duyvendak.

KOSTEN

f125,- voor AIO's en studenten • f175,- voor leden van de NVMC en SISWO-groepen • f225,- voor andere deelnemers

(alle prijzen inclusief programmaboek, koffie, thee en borrel).

NADERE INFORMATIE:

Maryke Borghardt, tel. 020 - 5270629 of Guus Gijswijt, tel. 020 - 5270626 zie ook:
<http://www.siswo.uva.nl>